

Danny Van Schandevyl

Libellen in de Wellemersen
2008 - 2016

Een actualisatie van de verspreiding van de libellen in de Wellemersen, een natuurreservaat langs de Dender (België -Oost-Vlaanderen)

Een actualisatie van de verspreiding van de libellen in de Wellemeersen (2008-2016)

D. Van Schandevyl

Inleiding

Sinds het verschijnen van “*Libellen in de Wellemeersen. Een gedocumenteerd verslag over een libellenobservatie in de periode van 1996 tot en met 2007, in een natuurreservaat langs de Dender (België -Oost-Vlaanderen)*”, is het aantal waarnemers van libellen toegenomen en daarmee evenredig ook het aantal libellenwaarnemingen. Veel libellensoorten nemen toe en lijken sterk te profiteren van de warmere zomers en de verbeterde waterkwaliteit. De voorbije jaren hebben ook tal van meer zuidelijke libellensoorten zich gevestigd in Vlaanderen, of hebben ze zich sterk uitgebreid. Sommige zijn inmiddels echte blijvers, zoals de Vuurlibel, de Zwervende pantserjuffer, de Kanaaljuffer, de Gaffelwaterjuffer en de Zwervende heidelibel. Anderen lijken goed op weg om tot onze vaste libellenfauna te gaan behoren, zoals de Zuidelijke keizerlibel en mogelijk ook de Zuidelijke glazenmaker. Dit alles ging natuurlijk ook niet onopgemerkt voorbij in een gebied als de Wellemeersen, dat van nature al rijk is aan libellen. Het resultaat van deze toename is dat de verspreiding zoals deze weergegeven werd in het bovenvermeld verslag voor een deel achterhaald is. De verwerking van alle nieuwe gegevens en een beeld van de huidige toestand is te lezen in deze publicatie.

Wat voorafging

Het natuurreservaat de Wellemeersen staat al sinds jaar en dag bekend als een gebied dat rijk is aan libellen en waterjuffers. In 1971 wijdde professor Henri Dumont, zelf afkomstig uit Denderleeuw, er een publicatie aan in het *Bulletin et Annales de la Société Royale Entomologique de Belgique*. Het resultaat van zijn onderzoek over een periode van dertien jaar (1957-1969), was voor die tijd verbluffend en bezorgde het gebied zijn faam. Hij vond er niet minder dan 29 soorten libellen en waterjuffers, waaronder de zeldzame Glassnijder en de Vroege Glazenmaker. Een groepje enthousiastelingen uit de plaatselijke afdelingen van de toenmalige verenigingen VZW Natuurreservaten en De Wielewaal vatten in 1995 het idee op om na te gaan wat er nog restte van die oude glorie. In het voorjaar van 1996 werd de eerste waarneming opgetekend en twaalf jaar later waren er 1840 records opgeslagen in een kleine databank.

Uit de verwerking van de gegevens bleek dat voor de periode 1996-2007 over het hele gebied 34 libellensoorten werden waargenomen. Het ging om volgende soorten :

Waterjuffers :

Weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*), Gewone en Houtpantserjuffer (*Lestes sponsa* en *Chalcolestes viridis*), Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*), Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*), Kleine en Grote roodoogjuffer (*Erythromma viridulum* en *Erythromma najas*), Kanaaljuffer (*Erythromma lindenii*), Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*), Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*), Blauwe breedscheenjuffer (*Platycnemis pennipes*), Lantaarntje en Tengere grasjuffer (*Ischnura elegans* en *Ischnura pumillio*).

“Echte” libellen :

Blauwe en Bruine glazenmaker (*Aeshna cyanea* en *Aeshna grandis*), Paardenbijter (*Aeshna mixta*), Zuidelijke glazenmaker (*Aeshna affinis*), Grote en Zuidelijke keizerlibel (*Anax imperator* en *Anax parthenope*), Plasrombout (*Gomphus pulchellus*), Viervlek (*Libellula quadrimaculata*), Platbuik (*Libellula depressa*), Gewone en Beekoeverlibel (*Orthetrum cancellatum* en *Orthetrum coerulescens*), Bloedrode, Bruinrode en Steenrode heidelibel (*Sympetrum sanguineum*, *Sympetrum striolatum* en *Sympetrum vulgatum*), Geelvlakheidelibel (*Sympetrum flaveolum*), Bandheidelibel (*Sympetrum pedemontanum*), Zwarte en Zwervende heidelibel (*Sympetrum danae* en *Sympetrum fonscolombii*), Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*), Smaragdlibel (*Cordulia aenea*) en Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*).

Aan de hand van beschikbare voortplantingsgegevens werden 23 soorten weerhouden als “vaste” bewoners van het gebied. Uit vergelijking met de eerdere observatieperiode, bleek dat Glassnijder (*Brachytron pratense*) en Vroege glazenmaker (*Aeshna isocetes*) niet meer werden waargenomen. Variabele waterjuffer en Blauwe breedscheenjuffer bleken dan weer van hun vroegere voortplantingsplaatsen verdwenen en werden in de periode 1996-2007 nog slechts sporadisch zwervend in het gebied aangetroffen. Smaragdlibel en Vuurlibel, die in de eerste periode slechts occasioneel werden waargenomen, bleken zich dan weer in kleine aantallen voort te planten.

Het laatste decennium onderging het gebied en zijn libellenfauna echter een dusdanige verandering, dat dit beeld niet meer strookt met de huidige toestand.

Reservaat in beweging

Naast de met regelmaat uitgevoerde beheerwerken, onderging het reservaat in de periode 2008-2016 ook enkele meer ingrijpende veranderingen, waaronder een kaalkap van het volledige spoorwegtalud langs de Kleine zavelput en een gedeelte van het talud van de E40-autosnelweg, maar ook de aanleg een nieuwe vijver.

De meest opmerkelijke verandering is wel het steeds verder oprukkende water vanuit het hart van het reservaat, de kleikom, als gevolg van een verstoorde afwatering van het gebied. Het resultaat hiervan kan men het best zien op de Gallowayweide (WMD39). Deze voordien met kleine poelen en slenken doorspekte natte weide, waar een structuurrijke vegetatie in stand werd gehouden door extensieve begrazing met Gallowayrunderen, staat al enkele

jaren voor een groot gedeelte het jaarrond onder water (figuur 1). Een gevolg hiervan was het volledig afsterven van de bomen in het noordelijk gelegen elzenbosje, maar ook van de populieren in het daarvoor reeds permanent onder water staand broekbos. Hier overleven nu alleen nog wilgen (*Salix sp.*). Het is nu een moeilijk toegankelijk, zeer nat biotoop met een mozaïek van waterpartijen en een voedselrijke moerasvegetatie. Om het water enigszins terug te dringen werd een waterbeheersplan opgesteld dat door Natuurpunt in de komende jaren zal worden gerealiseerd.

Figuur 1 - WMD 39 - Ondergelopen gedeelte van de Gallowayweide, Wellemeersen, augustus 2016.
WMD 39 – Flooded part of the Galloway meadow, Wellemeersen, August 2016 (Foto Danny Van Schandevyl).

Door deze veranderingen kwamen er in de referentieperiode alvast twee nieuwe libellenhotspots bij, die ieder op een andere manier zijn ontstaan. Zij worden hierna verder beschreven.

Een “verdrongen” hooiland en koeienweide

Inventarisatieblok WMD 72 herbergt sinds mensenheugenis een vochtig hooiland aan de rand van de kleikom, langs twee zijden ingesloten door een broekbos. Vanaf begin jaren negentig werd dit hooiland door vrijwilligers van de toenmalige plaatselijke natuurverenigingen jaarlijks gehooïd (met afvoer van het maaisel), om de zeldzame flora met o.a. Brede orchis of meiorchis (*Dactylorhiza majalis*) in stand te houden.

Door het dichtslibben van de afvoersloten en de kleiige ondergrond stagneerde er het afgelopen decennium steeds meer regenwater, zodat het hooiland vaak winter en zomer voor het grootste deel onder water bleef staan, wat jaarlijks maaien niet altijd meer mogelijk maakte.

Het hooiland raakte steeds meer gedomineerd door Scherpe zegge (*Carex acuta*). Door de aanwezigheid van ondiepe greppeltjes, die vroeger zorgden voor de irrigatie van het perceel, ontstond een vrij toegankelijk, uitzonderlijk biotoop (figuur 2). De aanwezigheid van o.a. Reuzenpaardenstaart (*Equisetum telmateia*) op het minst natte gedeelte van het hooiland doet vermoeden dat er naast regenwater ook kwelwater aan de oppervlakte komt. De kwaliteit van het water is degelijk en op de bodem bevindt zich een vrij dikke laag met organisch materiaal.

Ook op het aanpalend perceel (WMD84), een vroegere vochtige weide die extensief door koeien werd begraasd, stagneerde er steeds meer en meer water. Hier ontstond na enige jaren een voedselrijke moerasvegetatie met o.a. Scherpe zegge, Pitrus (*Juncus effusus*), Gele lis (*Iris pseudoacorus*) en Grote Kattenstaart (*Lythrum salicaria*) en blijft er bijna het jaarrond een ondiepe waterpartij aanwezig (figuur 3). Enkel in uitzonderlijk droge zomers of nazomers valt dit biotoop min of meer droog. Hiervan wordt alvast gebruik gemaakt om de hooiweide (gedeeltelijk) te maaien, om volledige verdichting van de bodem te voorkomen.

Op deze percelen werden in de periode 2008-2016 o.a. Koraaljuffer (*Ceriatron tenellum*), Glassnijder (*Brachytron pratense*) en Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*) voor het eerst (opnieuw) waargenomen. De laatste twee soorten planten er zich vrijwel zeker voort.

Figuur 2 - WMD 72 - Zeer nat hooiland gedomineerd door Scherpe zegge, Wellemeersen, zomer 2013.
WMD 72 - Wet hay meadow dominated by Slender Tufted-sedge, Wellemeersen, summer 2013 (Foto Danny Van Schandevyl).

Figuur3 - WMD 84 – Ondergelopen weide met voedselrijke moerasvegetatie, Wellemeersen, juli 2016.
WMD 84 - Flooded meadow with eutrophic marsh vegetation, Wellemeersen, July 2016 (Foto Danny Van Schandevyl).

De Paardenvijver

Deze nieuwe vijver dankt zijn ontstaan aan de verontreiniging van de Gatesvijver, die werd gegraven bij de aanleg van de autosnelweg E40 in 1953-54. Met de aarde moest men toen de autosnelweg hoogte laten winnen om met een vaste brug de bevaarbaarheid van de Dender te blijven garanderen.

Reeds kort na de aanleg van deze diepe plas werd het water door de nabijgelegen fabriek, NV Gates Europe, als koelwater gebruikt in haar productieproces van hoogwaardige kunststoftoepassingen (hogedrukslangen voor vrachtwagens, kranen en aandrijfriemen voor auto's). Het water werd nadien een drietal graden warmer en licht verontreinigd terug in de vijver geloosd. Dit leidde al vlug tot de afzetting van een fijne olielaag langs de oevers en op het water, die echter niet meteen een dramatisch effect leek te hebben op het leven in en langs de vijver.

Het langdurig industriële gebruik van het water liet echter in de loop der jaren meer en meer zijn sporen na. Uit een oriënterend bodemonderzoek in 2003 bleek de waterbodem van de vijver historisch zwaar verontreinigd met zware metalen en minerale oliën.

In oktober 2008 startte men na overleg en in samenspraak met de Natuurpuntafdeling Denderleeuw met de saneringswerken. Er werd gekozen voor een sanering in situ, en dus om geen grond van elders aan te voeren, maar hiervoor een uitgraving te doen op het aanpalende perceel (WMD 22), een verruigde paardenweide.

Tijdens deze werken werd de vervuilde bodem van de Gatesvijver afgedekt met een geotextiel en nadien voorzien van een nieuwe, zuivere 40cm dikke grondlaag afkomstig van de paardenweide. Op die manier werd de vervuilde sliblaag geïmmobiliseerd en konden vervuilende componenten niet meer in suspensie komen in het water. De verruigde weide werd hierbij omgetoverd tot een ondiepe plas-draszone van 2 ha groot, met een nieuwe, vrij grote, in diepte variërende plas: de Paardenvijver.

In het voorjaar van 2009 werden de oevers van de vijver en de moeraszone meteen afgewerkt met het aanleggen van voorbeplante kokosmatten en de aanplant van riet. Door het erop volgende aanhoudende droge weer, sloeg het riet niet echt aan, wat de overige oeverplanten de kans gaf zich volop te ontwikkelen. Momenteel bestaat de rijke oevervegetatie uit een brede gordel van zeggen (*Carex* sp.) met Egelskop (*Sparganium erecta*), Wolfspoot (*Lycopus europaeus*), Gele lis (*Iris pseudoacorus*), Waterweegbree (*Alisma plantago-aquatica*), Mattenbies (*Schoenoplectus lacustris*), Grote lisdode (*Typha latifolia*) en Riet (*Phragmites australis*). De watervegetatie bestaat voornamelijk uit fonteinkruiden (*Potamogeton* sp.), Gedoond hoornblad (*Ceratophyllum demersum*) en Aarvederkruid (*Myriophyllum spicatum*) (figuur 5).

Meteen na de aanleg wist de Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*) deze vijver te koloniseren, de soort komt er nu algemeen voor. Ook pionierssoorten als Zwervende heidelibel (*Sympetrum fonscolombii*) en Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*) vonden al in het eerste libellenseizoen hun weg naar de nieuwe vijver. Anno 2016 is er ook een jonge, maar groeiende populatie van de Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) en de Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*) aanwezig. De Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*) komt er zeer algemeen voor en mogelijk hebben ook Vroege glazenmaker (*Aeshna isocoles*) en Gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) er zich reeds voortgeplant.

Nadat het bedrijf NV Gates zijn productie in verschillende fasen naar Polen verhuisde kon de Gatesvijver in 2016 worden aangekocht en is ook de toekomst van dit 7 ha grote domein veilig gesteld en zal het beheer ervan worden geïntegreerd in het natuurbeheersplan van de Wellemers (figuur 4).

Figuur 4 - De Gatesvijver na sanering, Wellemers, mei 2016.

The Gates pond after rationalization, Wellemers, May 2016 (Foto Bruno De Bruyn).

Figuur 5 - Libellenhoekje van de Paardenvijver, Wellemeersen, september 2016.
Dragonfly corner of the Paardenvijver, Wellemeersen, September 2016 (Foto Bruno De Bruyn).

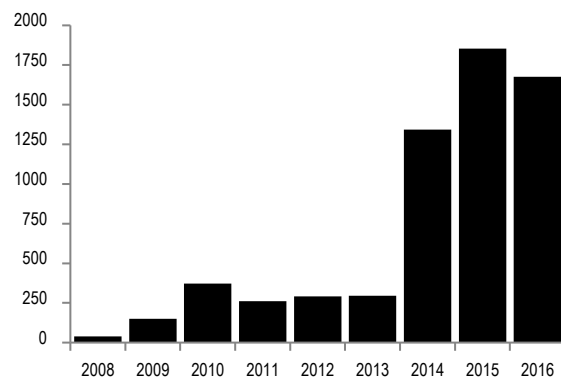
Oorsprong van de nieuwe gegevens

De gebruikte gegevens zijn deze die beschikbaar zijn in het dataportaal waarnemingen.be en in de databank van de Werkgroep Invertebraten Denderstreek (WID), na uitfiltering van de dubbele records. Het betreft dus voor het overgrote deel zichtwaarnemingen van imago's, maar ook waarnemingen van gevonden larven en exuvia zijn er in terug te vinden. Enkel de goedgekeurde waarnemingen uit het dataportaal (goedgekeurd o.b.v. bewijsmateriaal, op basis van kennisregels of o.b.v. beschrijving/waarschijnlijkheid) werden gebruikt.

Aanvankelijk kwam de input aarzelend op gang, maar vanaf 2010 wordt het dataportaal volop gebruikt voor het ingeven van libellenwaarnemingen. Vanaf 2014 stijgen de waarnemingen spectaculair (figuur 6), wat zeker deels te verklaren is door een opgedreven inventarisatie-inspanning van een aantal waarnemers, maar ook door het in gebruik raken van de applicatie ObsMapp, die de invoerdrempel voor veel waarnemers sterk verlaagde. Voor de periode 2008-2016 zijn er op die manier meer dan drie keer zoveel waarnemingen beschikbaar als van de vorige periode.

Bespreking van de resultaten

Tabel 1 toont de lijst van soorten (45) met het jaar waarin zij werden aangetroffen. Het betreft hier een louter kwalitatieve benadering, zonder rekening te houden met schommelingen in de populaties. Gemiddeld werden er ongeveer 28 soorten libellen per jaar waargenomen. Uitzonderlijke libellenjaren qua soortenaantal bleken 2014 (39), 2015 (37) en 2016 (36). Dit heeft vermoedelijk voor een deel te maken met de reeds eerder vermelde inventarisatie-

Figuur 6 – Het aantal waarnemingen in de periode 2008-2016. Een waarneming betreft een soort op een datum op een plaats. *The number of records in the period 2008-2016. One record is: a species on a day in one place.*

inspanning in de periode 2014-2016, maar ook lijkt het aantal nieuwe soorten dat zijn weg vond naar het reservaat in die jaren opvallend te zijn toegenomen, een trend die reeds werd ingezet in 2013 (32 soorten).

Een andere benadering, met name de trend in de periode 2008-2016 van de soorten in het vorig verslag werden besproken, wordt weergegeven in tabel 2. Hierbij worden naast het aantal waarnemingen per soort, ook de waargenomen aantallen en de voortplanting in beschouwing genomen. Het aantal waargenomen individuen maakt het mogelijk na te gaan of er zich grote schommelingen in de populatie hebben voorgedaan. Het betreft een gebiedsgebonden weergave en is geenszins representatief voor de landelijke trend en status van vermelde soorten.

Opvallend zijn het groot aantal toegenomen soorten (15). Hieronder zijn er vijf soorten die een sterke toename vertonen. Smaragdlibell (*Cordulia aenea*) en Vuurlibell (*Crocothemis erythraea*) zijn heel wat algemener geworden en planten zich nu op verschillende plaatsen binnen het gebied voort. Maar ook van de Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) en de Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*) namen de aantallen sterk toe en is er een stevige populatie aanwezig. Een andere opvallend toegenomen soort is de Weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*), waarvan echter tot op heden nog geen voortplanting werd vastgesteld.

Acht soorten kenden een matige toename. Glassnijder (*Brachytron pratense*) werd vanaf 2014 na een lange afwezigheid opnieuw jaarlijks waargenomen en blijkt zich reeds te hebben voortgeplant. Ook de Vroege glazenmaker (*Aeschna isoceles*) werd in 2014 herontdekt aan de Paardenvijver en bleef er ook de jaren daarna aanwezig. Mogelijk heeft ook deze soort zich ondertussen reeds voortgeplant.

Andere matig toegenomen soorten zijn Gewone pantserjuffer (*Lestes sponsa*), Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*), Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*), Blauwe breedscheenjuffer (*Platycnemis pennipes*), Zuidelijke glazenmaker (*Aeshna affinis*), en periodiek ook de Zwervende heidelibell (*Sympetrum fonscolombii*).

Viervlek (*Libellula quadrimaculata*) en Bruinrode heidelibell (*Sympetrum striolatum*) ten slotte kenden een lichte toename.

De toename van deze soorten zou deels verklaard kunnen worden door de hoeveelheid aan beschikbare gegevens. Maar gezien het gebied goed onderzocht werd in de vorige periode en het feit dat deze soorten niet alleen een toename kenden van het aantal vindplaatsen maar ook een stijging van de waargenomen aantallen, duidt dit er op dat de toename reëel is en niet alleen een resultaat kan zijn van het groter aantal waarnemingen.

Waar winnaars zijn, zijn natuurlijk ook verliezers. Kanaaljuffer (*Erythromma lindenii*) en Bruine glazenmaker (*Aeshna grandis*) werden nog in dergelijk lage aantallen waargenomen dat het in werkelijkheid eerder gaat om zwervers afkomstig van elders uit het Denderalluvium, dan om dieren van een plaatselijke populatie.

Van de Geelvlekheidelibell (*Sympetrum flaveolum*) is er na 2010 geen enkele aanvaarde waarnemingen meer bekend. Deze soort is ook over heel België een echte zeldzaamheid geworden en maakt niet langer onderdeel uit van onze libellenfauna.

De opmerkelijke lichte afname in de aantallen van de nog steeds algemene Houtpantserjuffer (*Chalcolestes viridis*) is voorlopig niet verklaarbaar.

Van 12 soorten bleven de aantallen vrijwel stabiel, niettegenstaande soms de achteruitgang van het biotoop. Zo zijn bijvoorbeeld de Kleine en Grote roodoogjuffer (*Erythromma viridulum* en *Erythromma najas*) nog steeds algemeen tot zeer algemeen in het reservaat aanwezig ondanks het feit dat de aantallen op de Kleine zavelput (WMD34) de afgelopen jaren gedecimeerd werden door een vertroebeling van het water en de hiermee verbonden verdwijnen van een groot gedeelte van de ondergedoken watervegetatie in de vijver, vermoedelijk veroorzaakt door een sterke toename van het visbestand. Deze soorten wisten echter bijzonder snel andere delen van het reservaat, waaronder de Paardenvijver met succes te bevolken.

Voor 4 andere soorten kon geen trend worden vastgesteld. Het gaat om zwevers als de Zuidelijke keizerlibell (*Anax parthenope*), waarvan regelmatig wel een enkel individu wordt waargenomen of de Plasrombout (*Gomphus pulchellus*), de Beekoeverlibell (*Orthetrum coerulescens*) en de Gewone bronlibell (*Cordulegaster boltonii*) die slechts zelden worden waargenomen.

Ook de nieuwe soorten die in de periode 2008-2016 werden waargenomen zijn ook opgenomen in tabel 2. Het gaat om maar liefst 10 soorten:

Waterjuffers :

Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*), Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*), Zwervende pantserjuffer (*Lestes barbarus*), Tangpantserjuffer (*Lestes dryas*), Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*), Gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) en Koraaljuffer (*Ceriagrion tenellum*).

"Echte" libellen :

Gevlekte glanslibell (*Somatochlora flavomaculata*), Metaalglanslibell (*Somatochlora metallica*) en Zuidelijke heidelibell (*Sympetrum meridionale*).

Van de Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*) en Gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) lijkt er reeds een kleine populatie aanwezig. Mogelijk geldt dit ook voor de Tangpantserjuffer (*Lestes dryas*) en de Koraaljuffer (*Ceriagrion tenellum*), maar wellicht komen deze soorten in dusdanig kleine aantallen voor, dat ze niet ieder jaar worden waargenomen.

De meest bijzondere soort is wel de Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*), een zeldzame libellensoort in België, waarvan de verspreiding beperkt is tot moerassige gebieden in het oostelijke deel van Vlaanderen en het zuidelijke deel van Wallonië. Ook waarnemingen van zwerfende dieren zijn zeer uitzonderlijk. In 2013 werd deze soort ontdekt in twee gebieden in de provincie Oost-Vlaanderen, waaronder de Wellemeersen. Gezien de Gevlekte glanslibel in 2014, 2015 én 2016 opnieuw werd aangetroffen is er zo goed als zeker sprake van de aanwezigheid van een kleine populatie.

Het aantal soorten dat tot voortplanting komt in de Wellemeersen ligt dus ondertussen beduidend hoger dan in de periode 1996-2007. Om als "vaste" bewoner (resident) in aanmerking te komen dient er echter sprake te zijn van meerjarige voortplanting (criterium = meer dan 10 jaar).

Tabel 1 – Soortenlijst op basis van het jaar van waarneming.
List of species and year of observation.

Wetenschappelijk naam	Nederlandse naam	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Calopteryx splendens</i>	Weidebeekjuffer		X	X			X	X	X	X
<i>Calopteryx virgo</i>	Bosbeekjuffer							X		
<i>Chalcolestes viridis</i>	Houtpantserjuffer		X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Lestes barbarus</i>	Zwervende pantserjuffer						X	X		
<i>Lestes dryas</i>	Tangpantserjuffer							X	X	
<i>Lestes sponsa</i>	Gewone pantserjuffer		X	X		X	X	X	X	X
<i>Lestes virens</i>	Tengere pantserjuffer									X
<i>Sympecma fusca</i>	Bruine winterjuffer							X	X	X
<i>Coenagrion puella</i>	Azuurwaterjuffer	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Coenagrion pulchellum</i>	Variabele waterjuffer			X	X	X	X	X	X	X
<i>Coenagrion scitulum</i>	Gaffelwaterjuffer							X	X	X
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	Vuurjuffer	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Ischnura elegans</i>	Lantaarntje	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Ischnura pumilio</i>	Tengere grasjuffer					X	X	X	X	X
<i>Erythromma lindenii</i>	Kanaaljuffer			X		X	X	X	X	X
<i>Erythromma najas</i>	Grote roodoogjuffer	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Erythromma viridulum</i>	Kleine roodoogjuffer	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Enallagma cyathigerum</i>	Watersnuffel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Ceriagrion tenellum</i>	Koraaljuffer						X	X	X	
<i>Platycnemis pennipes</i>	Blauwe breedscheenjuffer			X			X		X	X
<i>Aeshna affinis</i>	Zuidelijke glazenmaker					X		X	X	X
<i>Aeshna cyanea</i>	Blauwe glazenmaker	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Aeshna grandis</i>	Bruine glazenmaker			X			X	X		X
<i>Aeshna isocetes</i>	Vroege glazenmaker							X	X	X
<i>Aeshna mixta</i>	Paardenbijter	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Anax imperator</i>	Grote keizerlibel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Anax parthenope</i>	Zuidelijke keizerlibel			X	X	X	X	X	X	X
<i>Brachytron pratense</i>	Glassnijder							X	X	X
<i>Gomphus pulchellus</i>	Plasrombout						X			X
<i>Libellula depressa</i>	Platbuik	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Libellula quadrimaculata</i>	Viervlek	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Orthetrum cancellatum</i>	Gewone oeverlibel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Orthetrum coerulescens</i>	Beekoeverlibel				X			X		
<i>Sympetrum danae</i>	Zwarte heidelibel	X	X	X		X	X	X	X	X
<i>Sympetrum flaveolum</i>	Geelvlakheidelibel	X	X	X						
<i>Sympetrum fonscolombii</i>	Zwervende heidelibel		X	X				X	X	X
<i>Sympetrum meridionale</i>	Zuidelijke heidelibel					X		X	X	
<i>Sympetrum sanguineum</i>	Bloedrode heidelibel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Sympetrum striolatum</i>	Bruinrode heidelibel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Sympetrum vulgatum</i>	Steenrode heidelibel			X	X	X	X	X	X	X
<i>Crocothemis erythraea</i>	Vuurlibel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Cordulia aenea</i>	Smaragdlibel	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<i>Somatochlora flavomaculata</i>	Gevlekte glanslibel						X	X	X	X
<i>Somatochlora metallica</i>	Metaalglanslibel								X	
<i>Cordulegaster boltonii</i>	Gewone bronlibel						X			
totaal/jaar		19	22	28	21	26	32	39	37	36

Tabel 2 – Trend van de libellen in de Wellemeersen in de periode 2008-2016. De soorten staan binnen de beoordelingsklassen gerangschikt op trend van toename, stabiel, afname, niet beschouwd en nieuw ontdekt.

Trend of the dragonflies in the Wellemeersen in the period 2008-2016. Categories are increase, stable, decrease, not considered and new discovered.

Trend	Wetenschappelijk naam	Nederlandse naam	Beoordeling	Status	Populatie(s)
toename: 15 soorten	<i>Calopteryx splendens</i>	Weidebeekjuffer		regelmatige zwervers	onzeker
	<i>Coenagrion pulchellum</i>	Variabele waterjuffer		recente vestiging	zeker
	<i>Ishnura pumilio</i>	Tengere grasjuffer	sterke toename	recente vestiging	zeker
	<i>Cordulia aenea</i>	Smaragdlibel		resident	zeker
	<i>Crocothemis erythraea</i>	Vuurlibel		resident	zeker
	<i>Lestes sponsa</i>	Gewone pantserjuffer		resident	zeker
	<i>Enallagma cyathigerum</i>	Watersnuffel		resident	zeker
	<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	Vuurjuffer		resident	zeker
	<i>Platycnemis pennipes</i>	Blauwe breedscheenjuffer	matige toename	recente vestiging	waarschijnlijk
	<i>Aeshna affinis</i>	Zuidelijke glazenmaker		regelmatige zwervers	onzeker
	<i>Aeshna isocetes</i>	Vroege glazenmaker		recente vestiging	waarschijnlijk
	<i>Brachytron pratense</i>	Glassnijder		recente vestiging	zeker
	<i>Sympetrum fonscolombii</i>	Zwervende heidelibel		recente vestiging	periodiek
	<i>Libellula quadrimaculata</i>	Vierlek	lichte toename	resident	zeker
	<i>Sympetrum striolatum</i>	Bruinrode heidelibel		resident	zeker
stabiel : 12 soorten	<i>Coenagrion puella</i>	Azuurwaterjuffer		resident	zeker
	<i>Ishnura elegans</i>	Lantaarntje		resident	zeker
	<i>Erythromma najas</i>	Grote roodoogjuffer		resident	zeker
	<i>Erythromma viridulum</i>	Kleine roodoogjuffer		resident	zeker
	<i>Aeshna cyanea</i>	Blauwe glazenmaker		resident	zeker
	<i>Aeshna mixta</i>	Paardenbijter		resident	zeker
	<i>Anax imperator</i>	Grote keizerlibel		resident	zeker
	<i>Libellula depressa</i>	Platbuik		resident	zeker
	<i>Orthetrum cancellatum</i>	Gewone oeverlibel		resident	zeker
	<i>Sympetrum vulgatum</i>	Steenrode heidelibel		resident	zeker
	<i>Sympetrum danae</i>	Zwarte heidelibel		resident	zeker
	<i>Sympetrum sanguineum</i>	Bloedrode heidelibel		resident	zeker
afname : 4 soorten	<i>Chalcolestes viridis</i>	Houtpantserjuffer	lichte afname	resident	zeker
	<i>Erythromma lindenii</i>	Kanaaljuffer	matige afname	regelmatige zwervers	onzeker
	<i>Aeshna grandis</i>	Bruine glazenmaker		regelmatige zwervers	onzeker
	<i>Sympetrum flaveolum</i>	Geelplekheidelibel	sterke afname	verdwenen	onwaarschijnlijk
niet beschouwd: 4 soorten	<i>Anax parthenope</i>	Zuidelijke keizerlibel		regelmatige zwervers	onzeker
	<i>Gomphus pulchellus</i>	Plasrombout		schaarse zwervers	onzeker
	<i>Orthetrum coerulescens</i>	Beekoeverlibel		schaarse zwervers	onwaarschijnlijk
	<i>Cordulegaster boltonii</i>	Gewone bronlibel		schaarse zwervers	onwaarschijnlijk
nieuw : 10 soorten	<i>Calopteryx virgo</i>	Bosbeekjuffer		schaarse zwervers	onwaarschijnlijk
	<i>Lestes barbarus</i>	Zwervende pantserjuffer		schaarse zwervers	onwaarschijnlijk
	<i>Lestes dryas</i>	Tangpantserjuffer		recente vestiging	onzeker
	<i>Lestes virens</i>	Tengere pantserjuffer		zeldzame zwervers	onwaarschijnlijk
	<i>Sympecma fusca</i>	Bruine winterjuffer		recente vestiging	zeker
	<i>Coenagrion scitulum</i>	Gaffelwaterjuffer		recente vestiging	waarschijnlijk
	<i>Ceragrion tenellum</i>	Koraaljuffer		recente vestiging	onzeker
	<i>Sympetrum meridionale</i>	Zuidelijke heidelibel		schaarse zwervers	onwaarschijnlijk
<i>Somatochlora flavomaculata</i>	Gevlekte glanslibel		recente vestiging	zeker	
<i>Somatochlora metallica</i>	Metaalglanslibel		schaarse zwervers	onwaarschijnlijk	

Leeswijzer soorten

Hierna volgt de bespreking van de soorten die in de periode 2008-2016 in de Wellemeersen zijn waargenomen in een soorttekst. Enkel Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*) en Metaalglanslibel (*Somatochlora metallica*) worden niet besproken, van beide soorten is tot heden slechts één waarneming van één zwervend individu bekend.

Bovenaan elke tekst staat de Nederlandse en de wetenschappelijke soortnaam, gebaseerd op de meest recente inzichten. Bij de soorten waarvoor in de periode 2008-2016 een opmerkelijke trendverandering werd vastgesteld of nieuw werd ontdekt, wordt een verspreidingskaartje en een vliegtijdgrafiek weergegeven.

Bij iedere soort wordt de verspreiding en de nationale trend besproken en de verspreiding in de Denderstreek. De Denderstreek omvat de volgende gemeenten, van noord naar zuid: Dendermonde, Lebbeke, Lede, Aalst, Erpe-Mere, Denderleeuw, Haaltert, Liedekerke, Ninove, Roosdaal, Geraardsbergen, Delftinge (Lierde) en Galmaarden.

De gegevens over de biotoop zijn gebaseerd op de recente Belgische en Nederlandse literatuur. In eerste instantie wordt de optimale biotoop beschreven, dit is de biotoop waar de soort voor zijn voorkomen in belangrijke mate afhankelijk van is. Terloops worden ook suboptimale en sporadische biotopen vernoemd. In deze biotopen wordt voortplanting in mindere mate of slechts zelden vastgesteld.

Daarna wordt het voorkomen in de Wellemers in de referentieperiode 2008-2016 besproken gebaseerd op de nieuwe gegevens.

Voor de opmaak van de verspreidingskaartjes werd de indeling van het natuurgebied in 184, in het veld duidelijk herkenbare inventarisatieblokken, behouden (figuur 7). Ieder blok waarin de soort werd aangetroffen is er op aangeduid. De databank WID vermeldt namelijk deze inventarisatieblokken als plaatsbepaling en deze konden ook probleemloos overgezet worden vanuit het waarnemingen.be-portaal. Deze inventarisatieblokken vallen binnen volgende Km-hokken : UTM ES7439 - ES7440 - ES7441 en ES7539.

Figuur 7 – Kaart van de Wellemers verdeeld in 184 in het veld duidelijk herkenbare inventarisatieblokken.
Map of the Wellemers divided into 184 in the field recognizable inventory blocks.

De vliegtijdgrafiek is gebaseerd op unieke waarnemingen (een soort, op een dag in een inventarisatieblok). De waargenomen aantallen hebben dus geen invloed op deze grafiek. De vliegtijd wordt ingedeeld per decade (periode van 10 dagen). Boven de grafiek worden het aantal waarnemingen die van de besproken soort in de periode 2008-2016 werden opgetekend vermeld en het aantal inventarisatieblokken waarin zij werd aangetroffen. Verder ook de eerste en de laatste datum waarop een imago van de soort werd waargenomen tijdens de referentieperiode en in welk jaar dit gebeurde.

Tot slot wordt van iedere soort een foto afgebeeld (waar beschikbaar genomen in de Wellemers) en bij sommige soorten wordt een waarnemingstip gegeven voor de lezer, die zelf op zoek wil gaan in het gebied.

Weidebeekjuffer *Calopteryx splendens* (Harris, 1782)

Verspreiding en trend

Het aantal waarnemingen van de Weidebeekjuffer langs de Dender is de laatste jaren fors gestegen. Vooral tussen Geraardsbergen en Aalst is dit opmerkelijk. Hetzelfde fenomeen doet zich ook voor in de Brusselse regio, de Dijle- en de Getevallei. Dit houdt waarschijnlijk verband met een verbetering van de waterkwaliteit in rivieren en beken.

Tot 2002 situeerde het gros van de waarnemingen van de Weidebeekjuffer in de Denderstreek zich in het zuidelijke deel van de regio. Het betroffen vrijwel zeker zwervende individuen van de plaatselijke populaties langs de Dender in Henegouwen. In de periode 2002 - 2007 werden steeds vaker noordelijk zwervende individuen gesignaleerd vooral langs of in de nabijheid van de Dender. Deze waarnemingen hadden vrijwel steeds betrekking op mannetjes.

Waarnemingen van pas uitgeslopen imago's en het aantreffen van larven in de Moenebroekbeek en een beek in Zandbergen deden vermoeden dat de opmars naar het noorden van de regio was ingezet (MERTENS J., 2007). In de daaropvolgende jaren werden behalve op voornoemde plaatsen ook nog waarnemingen gedaan in de Kwabroeken in Denderwindeke, in Galmaarden, de Pollaremeersen in Pollare, de Molenbeekmeersen in Iddergem, de Wellemeersen en in de Sint-Onolfspolder te Dendermonde. Grotere populaties (+10 individuen) bleven voorbehouden voor de zuidelijke Denderregio, o.a. in Deux-Acres en langs de Mark in het reservaat De Rietbeemd te Moerbeke, tot in 2012 een populatie van dezelfde omvang werd gevonden te Teralfene-Affligem, op de Bellebeek in de nabijheid van het RWZI.

Biotoop

De Weidebeekjuffer komt voor langs brede, door de zon beschenen weidebeken maar ook langs kunstmatige irrigatielopen en aan plassen met doorstromend water.

De soort vliegt - in tegenstelling tot de Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*) - aan niet te snelstromende waterlopen. Zwervende exemplaren kunnen gezien worden aan allerlei biotopen, bv. kleiputten en visvijvers.

Mannetje Weidebeekjuffer, Wellemeersen, 31 mei 2014
Male *Calopteryx splendens*, Wellemeersen, 31 May 2014
(Foto Kurth Vanderheyden).

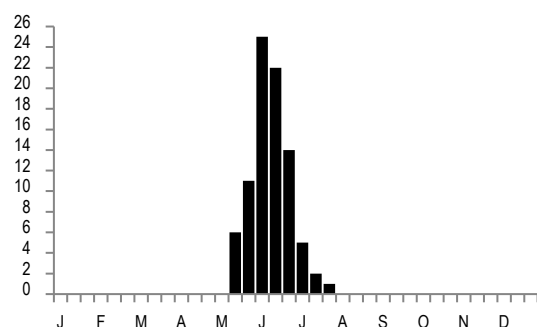

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Voorkomen in de Wellemeersen

De opmars vertaalde zich vanaf 2013 in een forse toename van het aantal waarnemingen van zowel mannetjes als vrouwtjes. Sindsdien is de Weidebeekjuffer een vrij algemene verschijning in de Wellemeersen, vooral tijdens de piekperiode die loopt van het laatste decade van mei tot eind juni. Vermoedelijk gaat het nog steeds om dieren die op zoek zijn naar geschikte voortplantingsplaatsen gezien geen parings- of voortplantingsgedrag is vastgesteld. Door de nog steeds beter wordende waterkwaliteit in het reservaat is voortplanting in de komende jaren zeker niet uitgesloten.

Aantal records : 86
Aantal inventarisatieblokken : 11
Uiterste waarnemingsdata : 18 mei (2014) en 21 juli (2009)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Zwervende pantserjuffer *Lestes barbarus* (Fabricius, 1798)

Verspreiding en trend

Zoals de Nederlandse naam al laat vermoeden, staat deze soort bekend om zijn zwerflust. De Zwervende pantserjuffer is vooral algemeen in de duinen en op de zandgronden in het binnenland (Antwerpse en Limburgse Kempen). De aantallen kunnen jaarlijks sterk wisselen en soms wordt de soort zelfs lokaal niet waargenomen. Na een invasie in 1994 en 1995 heeft de soort zich in België weten te handhaven en is ze op aanzienlijk meer locaties waargenomen en lijkt daardoor te zijn toegenomen.

De Zwervende pantserjuffer werd voor het eerst in de Denderstreek waargenomen in 1995 in het reservaat Honegem bij Aalst (D' HAESELEER W. et al. 1995), waar de soort ook nu nog jaarlijks wordt waargenomen. Ook in Smetlede (Oud Smetlede) lijkt er een populatie aanwezig.

Biotoop

De Zwervende pantserjuffer is vooral te vinden aan kleine, ondiepe waterplassen die vrijwel steeds onderhevig zijn aan sterke schommelingen van het waterpeil en dus vooral op het einde van de zomer kunnen droogvallen. Het betreft zowel vennen, duinpannen, maar ook nieuw ontstane plassen op onder meer opgespoten terreinen, groeven of tuinvijvertjes. Veelal is de plas omgeven met russen (*Juncus*) waarin de eitjes worden afgezet.

Voorkomen in de Wellemeezen

De Zwervende pantserjuffer wordt slechts zelden waargenomen in de Wellemeezen en steeds in kleine aantallen. Dit was voor het eerst het geval in 2009 en nadien ook nog in 2013 en 2014. Het betreft op het eerste gezicht zwervende dieren, zoals dit ook op heel wat andere plaatsen elders in Vlaanderen het geval is.

Mannetje Zwervende pantserjuffer, Wellemeezen, 15 juli 2009
Male Lestes barbarus, Wellemeezen, 15 July 2009
(Foto Kurth Vanderheyden).

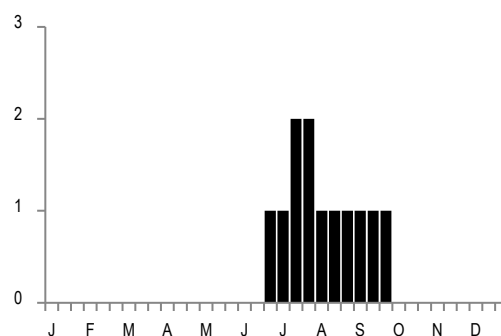

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Waarnemingstip

Een forse pantserjuffer met een opvallend tweekleurig pterostigma. Het achterhoofd is aan de onderzijde geel, een kenmerk dat alleen met de Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*) gedeeld wordt, maar die heeft niet het tweekleurig pterostigma.

Aantal records: 13
Aantal inventarisatieblokken : 8
Uiterste waarnemingsdata : 25 juni (2014) en 24 september (2013)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Tangpantserjuffer *Lestes dryas* (Kirby, 1890)

Verspreiding en trend

De Tangpantserjuffer komt lokaal voor in het grootste deel van de Limburgse en Antwerpse Kempen en het daarbij aansluitende deel van Vlaams-Brabant. De soort treft men ook aan ten zuiden van de lijn Samber-Maas, vooral in de Fagne-Famenne en in de Lorraine. Daarbuiten werden enkele populaties aangetroffen in de Condroz, in het land van Herve en Henegouwen.

Het afgelopen decennium zijn er ook meer waarnemingen in de Brusselse regio, in het noorden en centrum van Oost-Vlaanderen, in het noorden van de provincie West-Vlaanderen en de kust. Vermoedelijk gaat het om zwervende dieren op zoek naar een geschikt biotoop. De soort was eerder niet gekend uit de Denderstreek.

Biotoop

De voortplantingsbiotoop van de Tangpantserjuffer bestaat uit voedselarme tot matig voedselrijke vennen en plassen. De biotopen worden gekenmerkt door een goed ontwikkelde vegetatie van drijvende water- en oeverplanten en vertonen vaak al verlandingsstadia. De watertafel vertoont er duidelijke schommelingen zodat de plassen in de zomer kunnen droogvallen.

De Tangpantserjuffer kan zwerven en koloniseert vrij gemakkelijk nieuwe leefgebieden met voor de soort het geschikte successtadium en stelt weinig eisen aan de waterkwaliteit.

Voorkomen in de Wellemeersen

Op 28/06/2014 worden voor het eerst twee mannetjes Tangpantserjuffer gevonden aan de poel op de vloeiveide te Erembodegem (WMD 170). Op 19/07/2014 wordt er ook een vrouwtje gedetermineerd. De soort bleef tot in september aanwezig in het reservaat. In 2015 werden eind juni - begin juli nog eens twee mannetjes gezien. Mogelijk heeft de soort er zich dus voortgeplant. Er zijn echter geen waarnemingen meer in 2016. Door de sterke gelijkenis met de Gewone pantserjuffer in combinatie met de vaak lage dichtheden waarin de soort voorkomt, wordt ze nog wel eens over het hoofd gezien.

Mannetje Tangpantserjuffer
Male Lestes dryas (Foto Kurth Vanderheyden).

Verspreiding 2008-2016

Distribution 2008-2016

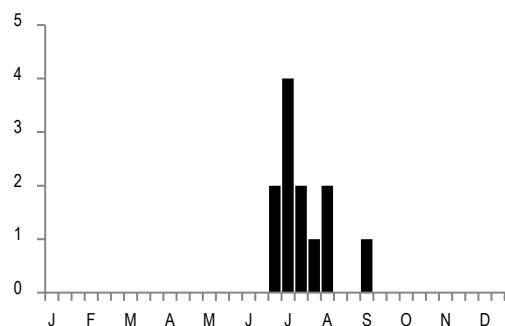
Waarnemingstip

Een relatief forse pantserjuffer, iets forser dan de Gewone pantserjuffer. Mannetjes met blauwe berijping op het achterlijf, die het tweede achterlijfsegment echter niet geheel bedekt. Bij de vrouwtjes steekt de legboor iets achter het achterlijf uit.

Aantal records : 11

Aantal inventarisatieblokken : 4

Uiterste waarnemingsdata : 25 juni (2015) en 15 september (2014)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Tengere pantserjuffer *Lestes virens* (Charpentier 1825)

Verspreiding en trend

De Tengere pantserjuffer blijkt de laatste jaren in zijn voortplantingsgebieden sterk in aantal te zijn toegenomen (DE KNIJF, 2007). De soort profiteert vermoedelijk van de klimaatsverandering, maar ook zeker van de verbeterde waterkwaliteit in Vlaanderen, met name een vermindering van toevoer van voedingsstoffen en het minder zuur worden van vennen. In het najaar van 2016 waren er uitzonderlijk veel waarnemingen van zwerfende dieren in Oost- en West-Vlaanderen (ook aan de kust). Een trend die zich een jaar eerder al had ingezet. Vermoedelijk gaat het om migratiegedrag wanneer de normale leefgebieden overbevolkt geraken. De soort was eerder niet gekend uit de Denderstreek.

Biotoop

De Tengere pantserjuffer is gebonden aan oligo- en mesotrofe plassen met een lage zuurtegraad en een goed ontwikkelde verlandingsvegetatie met russen (*Juncus*), zeggen (*Carex*), Holpijp (*Equisetum fluviatile*) en met veenmosbulten (*Sphagnum*). Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze soort zijn hoofdverspreiding kent in de Kempen. De grootste populaties zijn te vinden in de Limburgse Kempen. Ze prefereren zonnige en beschutte plaatsen en verwijderd zich meestal niet ver van het water.

Voorkomen in de Wellemeersen

Tussen 20 augustus en 24 september waren minstens vijf mannetjes en één vrouwtje aanwezig op de percelen WMD72 en WMD84. Eén mannetje werd waargenomen aan een tuinvijver in Erembodegem op 14/09/2016.

Waarnemingstip

Bij de mannetjes van de Tengere pantserjuffer is het tweede achterlijfsegment niet blauw berijpt, een verschil met de Gewone pantserjuffer en de Tangpantserjuffer. Het achterhoofd is aan de onderzijde geel. De enige andere soort met dit kenmerk is de Zwerfende pantserjuffer, maar

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

die heeft een tweekleurig pterostigma en oogt in zijn geheel lichter dan de Tengere pantserjuffer.

Aantal records : 5

Aantal inventarisatieblokken : 2

Uiterste waarnemingsdata: 20 augustus – 24 september (2016)

Mannetje Tengere pantserjuffer, Wellemeersen, 24 september 2016
Male *Lestes virens*, Wellemeersen, 24 September 2016
(Foto Kurth Vanderheyden).

WMD84 - Biotoop waar Tengere pantserjuffer aanwezig was, door de droge nazomer bijna volledig opgedroogd, Wellemeersen, 24 september 2016

WMD84 - Biotope where *Lestes virens* was present, by the dry Indian summer almost completely dried up, Wellemeersen, 24 September 2016 (Foto Danny Van Schandevyl).

Gewone pantserjuffer *Lestes sponsa* (Hansemann, 1823)

Verspreiding en trend

In Vlaanderen is de Gewone pantserjuffer algemeen in de provincies Antwerpen en Limburg, eerder zeldzaam in West-Vlaanderen en komt zij verspreid voor in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. In Wallonië is de soort verspreid in heel het gebied ten zuiden van Samber en Maas (zelden in de Condroz), met enkele vindplaatsen in Waals-Brabant en Henegouwen. De soort wordt opvallend minder waargenomen in het zuiden van de Denderregio.

Biotoop

Sterk uiteenlopende watertypen, zoals vennen, duinplassen, sloten, allerlei moerassen, laag- en hoogvenen, zelfs in tuinvijvers, met een goed ontwikkelde opgaande oeverplantenvegetatie die veel beschutting biedt. Ook traag stromende waterlopen kunnen bezocht worden. Bij vennen kan de Gewone pantserjuffer plaatselijk soms zeer talrijk zijn.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Gewone pantserjuffer komt verspreid over het reservaat voor met een voorkeur voor kleine vijvertjes, bomputten en vooral de drassige weiden met poelen die tijdens warme zomers droogvallen. Hoewel de soort nog steeds minder algemeen is dan de Houtpantserjuffer is het aantal waargenomen individuen in de periode 2008-2016 opvallend toegenomen vooral op de vleiweide te Erembodegem (WMD170-173). De soort kent een piek in de vliegtijd van eind juli tot midden augustus.

Mannetje Gewone pantserjuffer, Wellemeersen, 25 juli 2014
Male Lestes sponsa, Wellemeersen, 25 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Waarnemingstip

De Gewone pantserjuffer kan gemakkelijk met de andere pantserjuffers verward worden, in het bijzonder met de Tangpantserjuffer (*Lestes dryas*). Mannetjes van deze laatste soort hebben echter een tweede achterlijfsegment dat niet geheel berijpt is, en bij de vrouwtjes steekt de legboor iets achter het achterlijf uit.

Houtpantserjuffer *Chalcolestes viridis* (Vander Linden, 1825)

Verspreiding en trend

De Houtpantserjuffer is een zeer algemene soort die zowat alle types stilstaand en licht stromend water bewoont, met als belangrijkste voorwaarde de aanwezigheid van bomen en struiken met overhangende takken. De soort gedraagt zich als cultuurvolger en wordt zodoende vaak bij tuinvijvers aangetroffen. In Vlaanderen is de Houtpantserjuffer iets meer verspreid dan in Wallonië, hoewel hiaten daar voornamelijk samenvallen met niet onderzochte hokken. De soort is ook over de gehele Denderstreek aangetroffen.

Biotoop

Zowat alle types stilstaand en ook licht stromend water, maar steeds moeten er in de onmiddellijke nabijheid of langs de oever overhangende struiken of bomen zoals elzen (*Alnus*) en wilgen (*Salix*) groeien en voldoende zonnige stroken zijn. De soort legt haar eieren in de schors van deze bomen.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Houtpantserjuffer werd tijdens de periode 2008-2016 ieder jaar en over het gehele gebied waargenomen. Het is in het reservaat een algemene soort die alle geschikte wateren bezet, al zijn de aantallen in de laatste jaren zonder verklaarbare reden licht afgenomen. Zij is in het reservaat het algemeenst aan te treffen in de maanden augustus en september.

Eiafleggende tandem Houtpantserjuffer
Ovipositing tandem Chalcolestes viridis
(Foto Eddy Caudron).

Bruine winterjuffer *Sympecma fusca* (Vander Linden, 1820)

Verspreiding en trend

Halfweg de jaren '80 ging het helemaal niet goed met de Bruine winterjuffer. Op veel van zijn vroegere vindplaatsen was ze verdwenen. Vanaf begin jaren '90 kantelt de situatie en wordt ze ook weer op verschillende nieuwe plaatsen in de provincies Oost- en West-Vlaanderen aangetroffen. Deze plotse uitbreiding werd ook in Nederland vastgesteld. Pas in het najaar van 2013 duikt ze ook in onze Denderregio op, meer bepaald in de Sint-Onolfspolder te Appels (Dendermonde) en in Smetlede. Het betroffen waarschijnlijk zwervende dieren (gezien niet meer gemeld in 2014), die uitzwierven in de nazomer. Het betreft vrijwel steeds waarnemingen van één enkel exemplaar, tot nu toe zijn er geen waarnemingen van grote concentraties bruine winterjuffers in het najaar op grote afstand van de voortplantingswateren bekend. Imago's uit de najaarsgeneratie worden in 2014 ook nog waargenomen in Lebbeke en Liedekerke. Wellicht is de Bruine winterjuffer ondertussen al op veel meer plaatsen in onze regio aanwezig, maar wordt ze gezien haar onopvallend uiterlijk niet altijd opgemerkt.

Biotoop

De Bruine winterjuffer bewoont matig voedselarme tot voedselrijke wateren zoals vennen, oude rivierarmen, voormalige zandgroeven en laagveenplassen, waarvan het water snel opwarmt. Deze plassen hebben veelal een goed ontwikkelde oevervegetatie van Riet (*Phragmites australis*) en/of zeggen (*Carex* sp.). In de onmiddellijke omgeving komt er struikgewas en bos voor.

Voorkomen in de Wellemeersen

In het voorjaar van 2014 blijken voor het eerst bruine winterjuffers aanwezig in de Wellemeersen. Er wordt ook onmiddellijk paring waargenomen en de soort blijft het hele libellenseizoen aanwezig. Ook in 2015 en 2016 worden verspreid over het gebied bruine winterjuffers gezien, maar steeds in kleine aantallen (<10). Vermoedelijk is er een kleine populatie aanwezig. Er zijn tot heden nog geen winterwaarnemingen bekend.

Vrouwetje Bruine winterjuffer, Wellemeersen, 11 juli 2014
Female *Sympecma fusca*, Wellemeersen, 11 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

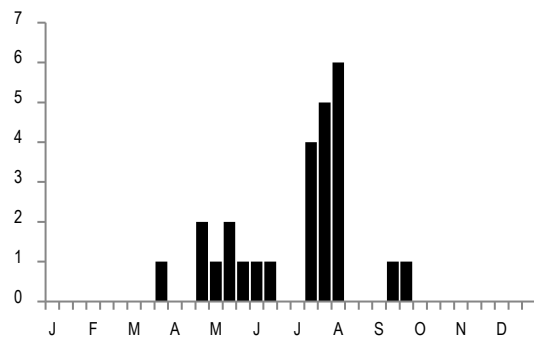
Waarnemingstip

De Bruine winterjuffer is de enige inheemse libel die als adult overwintert. Ze wordt al actief op de eerste warme voorjaarsdagen, soms al tijdens de eerste decade van maart maar meestal pas vanaf begin april, en ze kan dan waargenomen worden tot half juni. Van half juli tot begin oktober zijn er terug imago's te vinden. Uit de periode half juni tot half juli zijn er slechts weinig waarnemingen. In de nazomer verkiest ze warme zonnige bosranden, open plekken in het bos om voedsel te zoeken en overwintert er in struikgewas en bos.

Aantal records : 26

Aantal inventarisatieblokken : 7

Uiterste waarnemingsdata : 29 maart (2014) en 24 september (2016)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Blauwe breedscheenjuffer *Platycnemis pennipes* (Pallas 1771)

Verspreiding en trend

De Blauwe breedscheenjuffer komt vrij talrijk voor in de provincie Antwerpen en in de Limburgse Kempen. Ook tussen Samber en Maas, in de Famenne en in de Lorraine is ze vrij talrijk. In de provincie West-Vlaanderen, het noorden van Oost-Vlaanderen, Haspengouw, de Hoge Ardennen en de Oostkantons is ze eerder zeldzaam, al zijn er het laatste decade ook hier nieuwe vindplaatsen bijgekomen. Op enkele oude, gekende vindplaatsen namen de aantallen toe. Vergeleken met andere juffers is de Blauwe breedscheenjuffer een zeer mobiele soort die zich gemakkelijk verspreid langs lijnvormige elementen in het landschap, zoals rivieren en kanalen (MARTENS, 1996, VAN NOORDWIJK, 1978).

In de Denderstreek is de Blauwe breedscheenjuffer enkel algemeen in en rond Dendermonde met enkele populaties in Dendermonde zelf, Baasrode (Vlassenbroekse polder), Sint-Gillis-Bij-Dendermonde en Lebbeke. Recent lijkt er ook een populatie aanwezig in Erpe-Mere aan de vijver van het domein Steenberg.

Biotoop

Vooraf te vinden bij langzaam stromende beken, grachten, rivieren, kanalen en bij afgesneden rivierarmen. De soort komt ook voor aan stilstaande, bij voorkeur zuurstofrijke, plassen, zoals visvijvers, ontginningsplassen en grote bosvijvers, maar vermijdt zowel kleine als tijdelijk droogvallende plassen. Een gevarieerde oevervegetatie met o.a. bomen en struiken bevordert de aanwezigheid van deze soort.

Voorkomen in de Wellemeersen

In de periode 1996-2007 werd vastgesteld dat de Blauwe breedscheenjuffer in het reservaat volledig verdwenen was van zijn vroegere voortplantingsplaatsen. In die periode werden namelijk slechts twee zwerfende mannetjes waargenomen langs de Dender. Sinds 2014 kent de soort echter een ware heropleving en steeg het

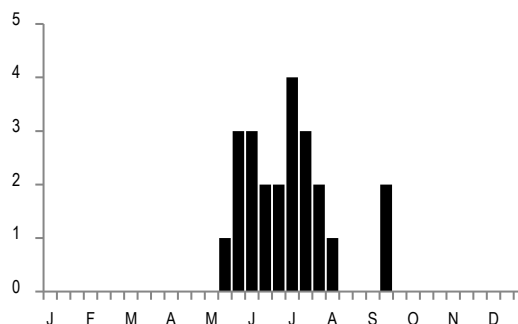
Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

aantal waarnemingen in het reservaat gestaag. Tot 2016 werd vermoed dat het om zwerfende dieren ging, maar het vinden van vers uitgeslopen dieren aan de Paardenvijver (WMD22) doet vermoeden dat hier een jonge, kleine populatie aanwezig is. Een nieuwe, permanente vestiging lijkt de komende jaren dus reëel.

Vrouwte Blauwe breedscheenjuffer, Wellemeersen, 28 mei 2016
Female *Platycnemis pennipes*, Wellemeersen, 28 May 2016
(Foto Kurth Vanderheyden).

Aantal records : 23
Aantal inventarisatieblokken : 7
Uiterste waarnemingsdata : 12 mei (2008) en 20 september (2014)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Variabele waterjuffer *Coenagrion pulchellum* (Vander Linden, 1825)

Verspreiding en trend

De huidige verspreiding van de Variabele waterjuffer in ons land verschilt weinig van deze een decennium geleden en is nog steeds erg verbrokken. De verspreiding van deze vrij zeldzame soort is grotendeels beperkt tot de Scheldevallei, de laagveengebieden in de Kempense beekvalleien en enkele andere verspreid gelegen gebieden in Vlaanderen en Wallonië. De verspreiding in de Denderstreek lijkt te zijn beperkt tot de Wellemers. De voorkeur voor laagveenmoerassen met redelijk heldere en schone wateren en een gevarieerde oeverbegroeiing is hier zeker niet vreemd aan. De Variabele waterjuffer heeft in het verleden dan ook vooral te lijden gehad onder biotoopvernietiging door vermessing (toenemende troebelheid van het water), ontwatering en omzetting van laagveenplassen naar vooral visvijvers.

Biotoop

De voornaamste biotoop bestaat uit zowel mesotrofe als eutrofe laagveenplassen. Ze worden gekenmerkt door een goed ontwikkelde en structuurrijke water- en oeverplantenvegetatie en bezitten zowel drijvende als ondergedoken waterplanten. Het water van de plas is vrij helder. In oligotrofe en zure plassen als vennen kan de soort ook voorkomen maar dan steeds in (heel) klein aantal. Ook zijn er enkele waarnemingen bekend van bij traag stromend water, maar voortplanting werd daar echter niet aangetoond.

Voorkomen in de Wellemers

De Variabele waterjuffer is terug van weggeweest. Daar waar in de periode 1996-2007 bleek dat de soort van zijn vroegere vliegplaatsen was verdwenen, stijgt het aantal waarnemingen en aantal individuen gestaag sinds 2010. Aan de Paardenvijver is een jonge, maar nog steeds groeiende populatie aanwezig en dit is ook het geval op de percelen WMD72 en WMD 84 (maar in kleinere aantallen). De Variabele waterjuffer profiteert vermoedelijk ten volle van de verbeterde waterkwaliteit in het gebied.

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Waarnemingstip

De Variabele waterjuffer is erg variabel. Mannetjes zijn relatief donker met een Y-vormige zwarte tekening op het tweede achterlijfsegment, de lichte schouderstreep is gereduceerd tot een uitroepteken, waarvan soms slechts een paar blauwe puntjes overblijven.

Samen met bv. Grote roodooijuffer (*Erythromma najas*) en Glassnijder (*Brachytron pratense*) is de soort een belangrijke indicator voor (matig) voedselrijke wateren met een gezond waterleven.

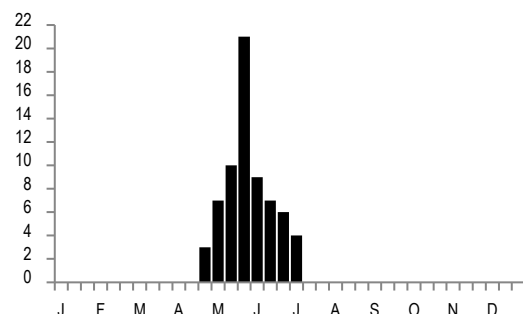

Copula Variabele waterjuffer, Wellemers, 24 mei 2014
Copula *Coenagrion pulchellum*, Wellemers, 24 May 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Aantal records: 67

Aantal inventarisatieblokken : 14

Uiterste waarnemingsdata : 25 april (2015) en 10 juli (2010)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Gaffelwaterjuffer *Coenagrion scitulum* (Rambur, 1842)

Verspreiding en trend

De Gaffelwaterjuffer is een van oorsprong mediterrane soort waarvan de waarnemingen in ons land de laatste tien jaar sterk zijn toegenomen. In 1998 werd de Gaffelwaterjuffer na 25 jaar afwezigheid voor het eerst weer waargenomen in België, voordien was het een uitzonderlijke dwaalgast, waarvan eerder nooit duurzame populaties werden gevonden. De soort heeft zich sinds 1998 uitgebreid over Vlaanderen en er komen vermoedelijk ook op vele plaatsen kleine populaties voor. De grootste populatie is te vinden aan de Westkust. Of deze populaties zich zullen kunnen handhaven valt af te wachten.

In de Denderstreek wordt de Gaffelwaterjuffer voor het eerst waargenomen in 2012 in de Moenebroeken te Schendelbeke (Geraardsbergen) en in 2014 in het provinciaal domein de Gavers (Onkerzele/Schendelbeke). In 2016 wordt ze waargenomen in Ophasselt, ook in de omgeving van de Moenebroeken. Mogelijk is ook daar een kleine populatie aanwezig.

Biotoop

De Gaffelwaterjuffer kan over grote afstanden zwerven en bewoont in België enerzijds vijvers, duinplassen en droogvallende zones aan de rand van plassen en anderzijds beken en grachten, gekenmerkt door een goed ontwikkelde waterplantenvegetatie, zowel drijvend als ondergedoken.

Voorkomen in de Wellemeersen

Een eerste mannetje van de Gaffelwaterjuffer wordt op 27 juni 2014 gevangen aan de Paardenvijver (WMD22) en een week later worden 3 mannetjes waargenomen. Ook in 2015 en 2016 wordt de soort er in lage aantallen aangetroffen. Mogelijk wijst dit er op dat hier een kleine populatie aanwezig is. Juli is de maand bij uitstek om deze soort waar te nemen.

Mannetje Gaffelwaterjuffer, Wellemeersen, 27 juni 2014
Male Coenagrion scitulum, Wellemeersen, 27 June 2014
(Foto Danny Van Schandevyl).

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

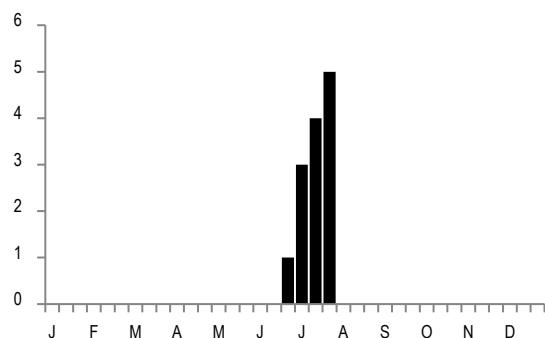
Waarnemingstip

De blauwe mannetjes vallen op doordat ze laag over het water vliegen, wat meer zwarte tekening hebben dan andere blauwe juffersoorten en relatief klein zijn. Met 30-33 mm hebben ze de grootte van de Tengere grasjuffer (*Ishnura pumilio*) en zijn daarmee wat kleiner dan de Azuurwaterjuffer.

Aantal records:13

Aantal inventarisatieblokken : 3

Uiterste waarnemingsdata : 25 juni (2014) en 30 juli (2016)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Koraaljuffer *Ceriagrion tenellum* (de Villers, 1789)

Verspreiding en trend

Het zwaartepunt van de verspreiding van deze soort in Vlaanderen (en België) ligt voornamelijk in de Kempen. De Koraaljuffer verwijderd zich zelden ver van zijn voortplantingsbiotoop, er zijn maar weinig waarnemingen van zwervers bekend. In 2003 werd voor het eerst een populatie gevonden in de Zuiderkempen (Averbode), die heden ten dage nog steeds stand houdt. De jaren daarop duikt de soort steeds vaker op in Vlaams-Brabant en het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen. Kleine populaties zijn vermoedelijk ook te vinden in de Scheldevallei (Wetteren-Slekkebeken en het Donkmeer te Overmere). In de Denderstreek zijn waarnemingen van zwervers bekend in Lebbeke en Ninove.

Biotoop

De Koraaljuffer komt voornamelijk voor bij min of meer zure, voedselarme bos- en heidevennen en op hoogveen. Het water warmt 's zomers relatief snel op en vriest 's winters niet toe doordat het net diep genoeg is of doordat het licht stroomt of kwel bevat. Er is een rijke begroeiing van zowel emerse als submerse planten, vaak met een veenmostapijt (*Sphagnum*). De larven hebben milde winters nodig om te overleven en graven zich vaak in het veenmos in, zodat een specifiek microklimaat ontstaat. Verder is de Koraaljuffer aangetroffen bij water met planten die op verstoring duiden, zoals Pitrus (*Juncus effusus*), Grote lisdodde (*Typha latifolia*) en algenflab, en bij kwelbeekjes in steengroeven.

Voorkomen in de Wellemeersen

De eerste waarneming van de Koraaljuffer in de Wellemeersen betrof een mannetje op 23 juni 2013 op perceel WMD72. Daar werd het jaar nadien, op 12 augustus 2014 nog een mannetje en vrouwtje van de vorm *intermedium* en op 30 augustus 2014 nog eens een vrouwtje van de vorm *typica* aangetroffen. Op 10 juli 2015 wordt nog een vrouwtje van de vorm *typica* gespot op WMD39. In 2016 werd de soort niet waargenomen. Wellicht komt de soort in dusdanig kleine aantallen voor, dat ze niet altijd wordt opgemerkt.

Mannetje Koraaljuffer, Wellemeersen, 23 juni 2013
Male Ceriagrion tenellum, Wellemeersen, 23 June 2013
(Foto Kurth Vanderheyden).

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

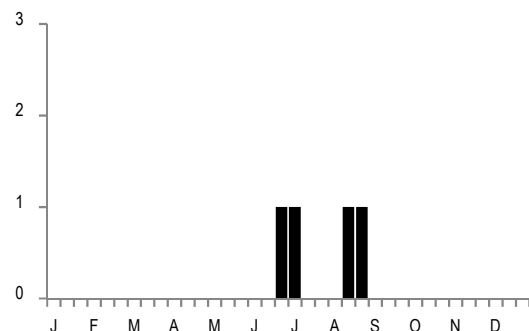
Waarnemingstip

De Koraaljuffer kan eigenlijk alleen met de Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*) verward worden, maar heeft oranje poten en een roodbruin pterostigma, waar deze bij de Vuurjuffer zwart zijn. De Koraaljuffer is ook kleiner en tenerder. Vrouwtjes komen voor in verschillende vormen en kunnen een uitgebreide zwarte tekening op het achterlijf hebben.

Aantal records : 4

Aantal inventarisatieblokken : 2

Uiterste waarnemingsdata : 23 juni (2013) en 30 augustus (2014)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Azuurwaterjuffer *Coenagrion puella* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

De Azuurwaterjuffer komt in ons land in alle onderzochte gebieden voor, en zo ook in de volledige Denderstreek. In West-Vlaanderen en in sommige delen van de Hoge Ardennen blijkt ze toch wat minder algemeen te zijn en minder voor te komen dan andere zeer algemene soorten als Lantaarntje (*Ischnura elegans*), Grote keizerlibel (*Anax imperator*) en de Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*). De soort blijkt niet alleen op bijna alle vindplaatsen uit het verleden aanwezig te zijn, maar werd ook in heel wat nieuwe gebieden gevonden. Dit is misschien te wijten aan een lichte toename van de soort, maar het wordt zeker ook mee beïnvloed door de toename van het totaal aantal waarnemingen.

Biotoop

De Azuurwaterjuffer is een ubiquist die in de meest diverse biotopen voorkomt. De hoogste aantallen worden gevonden in eutrofe tot matig voedselarme plassen van eerder kleine oppervlakte. Ze wordt zowel gevonden in pioniersplasjes zonder waterplantenvegetatie als in plassen met een zeer goed ontwikkelde drijvende en ondergedoken vegetatie. Ook langs beken, grachten, kanalen en rivieren kan de soort aanwezig zijn, zij het in lagere aantallen. Op grotere plassen komt ze vooral langs de oeverzone voor.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Azuurwaterjuffer blijft één van de meest voorkomende juffers in de Wellemeersen. De aantallen liggen lager aan de Gatesvijver en de Paardenvijver wat mogelijk te wijten

Copula Azuurwaterjuffer
Copula Coenagrion puella (Foto Eddy Caudron).

is aan de concurrentie met andere juffers als Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*) en Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*). De vliegtijd vertoont in de Wellemeersen twee pieken, van midden mei tot midden juni en van begin juli tot eind juli.

Lantaarntje *Ischnura elegans* (Vander Linden, 1820)

Verspreiding en trend

Het Lantaarntje is in ons land zeer algemeen. Hiaten in de verspreiding komen meestal overeen met niet onderzochte hokken. Een uitzondering hierop vormen de Hoge Ardennen, waar de soort minder frequent voorkomt. De soort was in het verleden zeer algemeen en is dit nu nog steeds. Het is dus moeilijk om bij deze soort bepaalde trends te geven. De soort komt algemeen voor in de volledige Denderstreek.

Biotoop

Het Lantaarntje komt voor in zowat alle wateren, al dan niet met veel begroeiing, stilstaand of licht stromend. Ze mijdt zuurdere wateren, maar kan wel brak water verdragen (bv. kreken en poldersloten) waar het vaak de enige aanwezige soort is. Ze komt ook zeer veel voor in tuinvijvers en zelfs in kleine waterbakken met enkele waterplanten. Het is meestal de enige soort in voor andere libellen minder geschikte gebieden, zoals in sterk vervuild water.

Voorkomen in de Wellemeersen

Het Lantaarntje blijft zonder twijfel de meest algemene soort in de Wellemeersen. Ze kan op elke plaats binnen het reservaat worden gezien. Vermoedelijk zijn er twee generaties per jaar maar met een zekere overlapping.

Copula Lantaarntje
Copula Ischnura elegans (Foto Eddy Caudron).

Tengere grasjuffer *Ischnura pumilio* (Charpentier, 1825)

Verspreiding en trend

De Tengere grasjuffer is op een aantal van de vroegere vindplaatsen nu niet meer aanwezig waarschijnlijk doordat deze milieus niet meer voldoen aan de eisen van deze pionierssoort. Er is echter een veel groter aantal nieuwe vindplaatsen in de plaats gekomen. Vermoedelijk wordt die uitbreiding in de hand gewerkt door een combinatie van warmere zomers en de toename van natuurontwikkelingsprojecten. De soort is zeer zwerflustig en kan nieuw ontstane biotopen vaak al na een jaar koloniseren.

In Vlaanderen is de Tengere grasjuffer nog altijd het meest vertegenwoordigd in de Limburgse en Antwerpse Kempen en het daarbij aansluitende deel van Vlaams-Brabant. In Oost- en West-Vlaanderen komt ze meer verspreid voor, en ook in de duinen heeft ze de laatste jaren meer waargenomen. In Wallonië is ze heel wat zeldzamer. Uit de Denderstreek zijn er naast deze in de Wellemersse maar weinig andere waarnemingen, in Erpe-Mere (Wachtbekken), in Burst (tuinvijver) en aan het RWZI te Affligem-Teralfene. Vermoedelijk komt dit doordat de soort door haar gelijkenis met het Lantaarntje, niet altijd wordt herkend.

Biotoop

De Tengere grasjuffer plant zich bij voorkeur voort op nieuw ontstane, ondiepe plassen met een geringe hoeveelheid vegetatie. De soort verdwijnt meestal als de biotoop steeds meer begroeid raakt.

Voorkomen in de Wellemersse

Tot 2014 werd de Tengere grasjuffer eerder zelden waargenomen in de Wellemersse en leek het steeds om zwervende dieren te gaan. Vanaf 2014 steeg het aantal waarnemingen opmerkelijk en werd de soort waargenomen van eind april tot begin oktober. Ook in 2015 en 2016 bleef de soort nadrukkelijk aanwezig. Het vinden van vers uitgeslopen dieren op een aantal plaatsen, doet vermoeden dat er een populatie aanwezig is.

Vrouwje Tengere grasjuffer, Wellemersse 23 april 2014
Female Ischnura pumilio, Wellemersse, 23 April 2014
(Foto Kurth Vanderheyden).

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Wellicht houdt deze populatie nu reeds enkele jaren stand en is er sprake van meerjarige voortplanting.

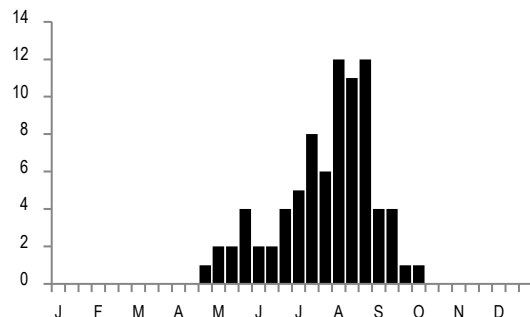
Waarnemingstip

Mannetjes van de Tengere grasjuffer lijken zeer sterk op deze van het Lantaarntje, maar de blauwe achterlijfsvlek zit één segment verder naar achteren. Vrouwjes zijn geheel zwart van boven en worden gekenmerkt door het lichte borststuk. Het pterostigma is tweekleurig, wat ook bij het Lantaarntje het geval is.

Aantal records: 81

Aantal inventarisatieblokken : 14

Uiterste waarnemingsdata : 23 april (2014) en 1 oktober (2014)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Grote roodoogjuffer *Erythromma najas* (Hansemann, 1823)

Verspreiding en trend

De Grote roodoogjuffer komt verspreid voor in alle Vlaamse provincies. In Wallonië is ze schaarser, met uitzondering van de Lorraine en in het zuiden van het gebied tussen Samber en Maas. In de recentere periodes lijkt de verspreiding toegenomen. Het verhoogde aantal gegevens is waarschijnlijk minstens gedeeltelijk het gevolg van een toegenomen waarnemingsintensiteit.

Biotoop

Allerlei waterplassen die gekenmerkt worden door een goed ontwikkelde drijvende en ondergedoken waterplantenvegetatie. De soort plant zich ook voort aan langzaam stromend water met veel waterplanten zoals fonteinkruiden (*Potamogeton sp.*). De aanwezigheid van ondergedoken stengels en bladeren van waterplanten is belangrijk voor de eiafleg.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Grote roodoogjuffer werd ook nu over de gehele periode waargenomen. De soort heeft een voorkeur voor de grote of middelgrote wateroppervlakken. Het zeer algemeen voorkomen van *Erythromma viridulum* op dezelfde voortplantingswateren lijkt maar weinig invloed te hebben op de populatiegrootte, vermoedelijk door het verschil in de ontwikkelingscycli van de larven en de gescheiden vliegtijd. De vliegtijd van deze soort kent in de Wellemeersen een piek tussen midden mei en het einde van juni.

Mannetje Grote roodoogjuffer, Wellemeersen, 26 juni 2016
Male Erythromma najas, Wellemeersen, 26 June 2016
(Foto Pascal Heymans).

Waarnemingstip

De Grote roodoogjuffer oogt heel wat forser dan de Kleine roodoogjuffer. Mannetjes hebben rode ogen en een donker achterlijf met segment 9 en 10 blauw. Vrouwjes hebben geen rode ogen en een geheel donker achterlijf. De mannetjes vliegen vlak boven het water op plekken met veel drijfbladeren, waar ze geregeld op plaats nemen. De vrouwjes zijn vaak in de oevervegetatie te vinden.

Kleine roodoogjuffer *Erythromma viridulum* (Charpentier, 1840)

Verspreiding en trend

Vanaf het begin van de jaren '80 werd de Kleine roodoogjuffer opvallend meer waargenomen. Deze toename is zeker niet enkel toe te schrijven aan een toegenomen waarnemingsintensiteit, maar geeft beslist een reële toename weer, die zich ook in de ons omringende landen heeft gemanifesteerd. De soort komt nu voor in alle Vlaamse provincies met als zwaartepunt de Leie- en Scheldevallei. In Wallonië komt ze verspreid voor in heel de regio, hoewel ze algemener is ten noorden van de lijn Samber-Maas dan ten zuiden ervan. In warme zomers kan ze in zeer grote aantallen voorkomen. Ze is ook vaak als één van de eerste pionierssoorten te vinden aan nieuwe ondiepe zonnige plasjes, grachten en kleiputten.

Biotoop

Allerlei voedselrijke plassen, meestal met een drijvende waterplantenvegetatie. Vooral fijnbladige soorten zijn van belang. Andere soorten die de Kleine roodoogjuffer preferereert zijn drijfbladplanten als Gele plomp of fonteinkruiden, diverse kroossoorten (*Lemna*, *Callitriche*) en tapijten van algen tot zelfs veenmossen (*Sphagnum*).

Voorkomen in de Wellemeersen

De Kleine roodoogjuffer is nog steeds de algemeenste van de twee soorten roodoogjuffers in het reservaat. Niettegenstaande het feit dat de aantallen van beide soorten roodoogjuffers aan de Kleine zavelput (WMD34)

Copula Kleine roodoogjuffer
Copula Erythromma viridulum (Foto Eddy Caudron).

de afgelopen jaren sterk verminderd zijn door een vertroebeling van het vijverwater, hebben zij bijzonder snel andere delen van het reservaat gekoloniseerd, waaronder de Paardenvijver. De vliegtijd van deze soort kent in de Wellemeersen een piek tussen midden juli en het eerste decade van augustus.

Kanaaljuffer *Erythromma lindenii* (Selys, 1840)

Verspreiding en trend

De verspreiding van de Kanaaljuffer in ons land is het laatste decennium weinig veranderd. De soort komt vooral voor in het westelijk deel van België, maar ontbreekt in grote delen van de provincie West-Vlaanderen. In het noorden van het land (Kempen) lijkt ze toch wat algemener te zijn geworden. De verspreiding is vooral geconcentreerd in de riviervalleien van de Schelde, de Leie, de Dender, de Rupel en de Dijle. Plaatselijk kan de soort zeer algemeen zijn. In Wallonië is de Kanaaljuffer aanwezig in de valleien van de Semois, de Maas en de Ourthe. De verspreiding van de Kanaaljuffer kwam aanvankelijk vrij goed overeen met deze van de Kleine roodoogjuffer (*Erythromma viridulum*), maar deze heeft zich de laatste tien jaar opvallend verder verspreid over het westen van het land.

De soort kan ook verspreid worden aangetroffen in de volledige Dendervallei. Vermoedelijk worden bestaande populaties aangevuld met zwervende dieren, die de Dender als verbredingsroute gebruiken.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Kanaaljuffer blijkt steeds minder voor te komen in de Wellemeersen. Het laag aantal waargenomen individuen laat uitschijnen dat het in werkelijkheid eerder gaat om zwervers afkomstig van elders uit het Denderalluvium dan om een populatie. Vermoedelijk komt deze soort wel nog meer voor dan het huidig verspreidingsbeeld weergeeft en wordt ze niet altijd opgemerkt.

Mannetje Kanaaljuffer, Wellemeersen, 15 augustus 2013
Male Erythromma lindenii, Wellemeersen, 15 August 2013
(Foto Kurth Vanderheyden).

Waarnemingstip

De Kanaaljuffer heeft streepvormige achterhoofdvlekken. De zwarte achterlijftekening bij de mannetjes heeft kenmerkende lange, dunne, naar voren uitgetrokken punten. Bij de vrouwtjes zijn de lichte delen meestal driekleurig. Ze vliegen boven open water parallel aan het wateroppervlak, vaak ver van de oever.

Watersnuffel *Enallagma cyathigerum* (Charpentier, 1840)

Verspreiding en trend

De Watersnuffel komt talrijk en zeer algemeen voor in het grootste deel van België. De hoogste aantallen van zijn echter te vinden in de Kempen en in mindere mate ook in de Ardennen, waar er soms duizenden exemplaren op een locatie vliegen. In de Leemstreek is ze veel plaatselijker en is het aantal dieren eerder gering.

Biotoop

De biotoop van bestaat uit allerlei grote en kleine stilstaande, voedselrijke tot voedselarme plassen. Het water is echter nooit volledig bedekt door waterplanten. Ze kan ook wel langs beken, grachten, kanalen en rivieren gevonden worden. De soort vertoont blijkbaar een voorkeur voor zure plassen met een geringe waterplantenvegetatie. Op verzuurde vennen en plassen is ze zeer talrijk en is één van de weinige soorten die daar voorkomt.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Watersnuffel kwam reeds algemeen voor aan de Gatesvijver en wist ook meteen na de aanleg de Paardenvijver te koloniseren, waar de soort nu ook zeer algemeen voorkomt. Ook aan deze vijver blijken de waargenomen aantallen van de Azuurwaterjuffer duidelijk lager te liggen dan elders in het reservaat, wat concurrentie van *Enallagma cyathigerum* laat vermoeden. De soort wordt ook elders in het reservaat aangetroffen maar in veel kleinere aantallen.

Mannetje Watersnuffel, Wellemeersen, 12 juli 2014
Male Enallagma cyathigerum, Wellemeersen, 12 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

De beste periode om Watersnuffels waar te nemen in de Wellemeersen is midden juli tot midden augustus.

Waarnemingstip

Mannetjes Watersnuffel vliegen pal over het water, de vrouwtjes zijn meestal in de vegetatie te vinden. De soort lijkt sterk op de Kanaaljuffer, maar de mannetjes hebben een andere achterlijftekening. Bij de vrouwtjes zijn borststuk en achterlijf eenkleurig.

Vuurjuffer *Pyrrhosoma nymphula* (Sulzer, 1776)

Verspreiding en trend

De Vuurjuffer is algemeen in Antwerpen en Limburg, en komt plaatselijk voor op de zandgronden van West- en Oost-Vlaanderen en in Vlaams-Brabant. In Wallonië is deze soort algemeen in de Fagne-Famenne, de Ardennen en de Lorraine en in mindere mate in Waals-Brabant en de vallei van de Haine in Henegouwen. In de rest van de Leemstreek (zuiden van West- en Oost-Vlaanderen, Henegouwen en Haspengouw) en in de Condroz lijkt de soort minder algemeen. De Vuurjuffer komt verspreid over de Denderstreek voor.

Biotoop

De Vuurjuffer komt zowel voor aan langzaam stromende beken en grachten als aan vijvers, laagveenmoerassen, leemplassen, vennen, hoogveen. Aan vennen en aan hoogveen kan ze zeer talrijk zijn. Alle geschikte biotopen hebben gemeen dat er veel drijvende waterplanten aanwezig zijn, er een goed ontwikkelde oevervegetatie is en dat ze beschut gelegen zijn.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Vuurjuffer werd over de gehele referentieperiode waargenomen vooral aan of in de omgeving van de kleinere bomputten tot de middelgrote plassen, waaronder ook de Paardenvijver. De soort is het laatste decade wat algemener geworden, de aantallen per waarneming zijn in vergelijking met de vorige periode opvallend gestegen.

De beste tijd om Vuurjuffers waar te nemen in de Wellemeersen is de maand mei.

Copula Vuurjuffer, Wellemeersen, 1 juni 2014

Copula Pyrrhosoma nymphula, Wellemeersen, 1 June 2014

(Foto Bruno De Bruyn).

Waarnemingstip

Eigenlijk kan de Vuurjuffer alleen met de Koraaljuffer verward worden. De Vuurjuffer heeft echter zwarte poten en een zwart pterostigma. Bij de Koraaljuffer zijn de poten oranje en het pterostigma is roodbruin. De Vuurjuffer is ook duidelijk forser en vliegt eerder in het jaar.

Paardenbijter *Aeshna mixta* (Latreille, 1805)

Verspreiding en trend

De Paardenbijter is een algemene soort. In geheel Vlaanderen en Wallonië lijkt ze verspreid voor te komen, maar ze is toch wat zeldzamer in Wallonië en vooral in de hoge Ardennen. In Wallonië zijn er de laatste tien jaar wel wat meer gegevens (zeker in de Ardennen), maar misschien is dit gedeeltelijk het gevolg van een verhoogde waarnemingsfrequentie. De Paardenbijter komt verspreid over de Denderstreek voor.

Biotoop

De Paardenbijter komt voor aan allerlei mesotrofe en eutrofe wateren (ook langzaam stromend), zelfs bij brak water (bv. kreken) met een vegetatie van Riet (*Phragmites australis*), lisdodde (*Typha*) of biezen (*Scirpus*). Ze vliegt zeer dikwijls aan tuinvijvers en wordt ook ver van het water, vaak jagend, waargenomen.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Paardenbijter is een zeer algemene verschijning in de Wellemeersen en kan over het hele gebied, soms ver van water worden aangetroffen. Gezien het lage aantal voortplantingsrecords, mag men veronderstellen dat een groot deel van de waargenomen dieren immigranten zijn. In de nazomer en in de herfst is het veruit de talrijkste glazenmaker in het gebied. Ze kan soms laat in het jaar vliegen, tot eind oktober - begin november.

Copula Paardenbijter, Wellemeersen, 20 september 2014

Copula Aeshna mixta, Wellemeersen, 20 September 2014

(Foto Bruno De Bruyn).

Waarnemingstip

Een middelgrote glazenmaker met op de zijkant van het borststuk twee brede, gele banden en een korte lichte schouderstreep. Bij het mannetje zijn de lichte delen op het achterlijf blauw, bij het vrouwtje geel of blauwig.

Zuidelijke glazenmaker *Aeshna affinis* (Vander Linden, 1820)

Verspreiding en trend

Deze van origine mediterrane soort wordt sinds de invasie in 1995 jaarlijks waargenomen in België en is bekend van alle provincies, behalve de provincie Luik. Waarschijnlijk vindt op sommige plaatsen ook voortplanting plaats, maar in de meeste gevallen gaat het om slechts enkele individuen en hebben deze waarnemingen vaak betrekking op zwervers. Eén van deze gedocumenteerde waarnemingen werd gedaan in het reservaat Honegem bij Aalst. (D' HAESELEER W., STEMGEE D. & VAN DEN BERGHE J., 1995). Uit verdere opvolging tot 1999 bleek dat de soort zich er zich zeer waarschijnlijk vijf jaar op rij had voortgeplant, om nadien weer te verdwijnen. (VAN DEN BERGHE J., 1999). Buiten de Wellemeersen is er in de referentieperiode in de gehele Denderstreek slechts één andere waarneming bekend, in de Valier te Liedekerke in 2010.

Biotoop

De Zuidelijke glazenmaker heeft een voorkeur voor zonnig gelegen kleine, ondiepe stilstaande plassen, veelal omgeven door een lage vegetatie van pitrus (*Juncus effusus*), biezzen, lisdodde (*Typha* sp.) of Riet (*Phragmites australis*), waar er een warm microklimaat heerst en die soms uitdrogen op het einde van de zomer. De soort vermijdt zoveel mogelijk plassen met een groot vrij wateroppervlak. Gezien het een zwerfende soort betreft, is het mogelijk om ze ook in andere habitats waar te nemen.

Voorkomen in de Wellemeersen

Gezien de biotoop van deze soort volop aanwezig is in de Wellemeersen, is het niet verwonderlijk dat ook het aantal waarnemingen van de Zuidelijke glazenmaker in de periode 2008-2016 opvallend is gestegen. De waarnemingen betreffen op het eerste gezicht zwerfende individuen, zoals dit ook op een aantal plaatsen elders in Vlaanderen het geval is. Tot op heden werd nog geen voortplanting vastgesteld, al valt het niet uit te sluiten dat deze soort zich reeds in het gebied heeft voortgeplant.

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Waarnemingstip

De Zuidelijke glazenmaker lijkt qua afmeting en vorm op de Paardenbijter, maar heeft een lichte zijkant van het borststuk met drie smalle donkere strepen en een korte, lichte schouderstreep. Bij het mannetje zijn de lichte delen van het achterlijf helderblauw, bij het vrouwtje zijn de lichte delen geel tot blauwig. De piek van de vliegtijd valt enkele weken vroeger dan deze van de Paardenbijter. "Vroege" Paardenbijters dienen dus met bijzondere aandacht te worden bekeken.

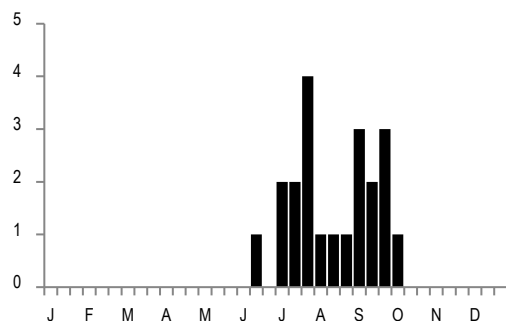

Mannetje Zuidelijke glazenmaker
Male *Aeshna affinis* (Foto Kurth Vanderheyden).

Aantal records: 21

Aantal inventarisatieblokken : 10

Uiterste waarnemingsdata: 15 juni (2010) en 1 oktober (2014)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Blauwe glazenmaker *Aeshna cyanea* (Müller, 1764)

Verspreiding en trend

De Blauwe glazenmaker komt verspreid voor over heel België, hiaten op de verspreidingskaart komen voornamelijk overeen met niet onderzochte gebieden.

Biotoop

De soort kan bij elk type stilstaand water worden aangetroffen, maar geeft de voorkeur aan kleinere poelen en plassen in een beboste omgeving. Ook bij beschut gelegen grote wateren (ook kanalen) wordt ze gevonden zolang als er maar een houtige begroeiing aanwezig is, die voor voldoende schaduw zorgt. Het is een cultuurvolger die ver van het water kan waargenomen worden, aan tuinvijvers is ze een frequent voorkomende soort. Ze vliegt ook aan licht stromend water.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Blauwe glazenmaker was en is nog steeds een algemene verschijning in de Wellemeersen. Ze wordt vaak ver van het water aangetroffen tijdens de jacht op insecten en men kan ze als het ware in het hele gebied tegen het lijf lopen. Bij de keuze van een voortplantingsplaats geeft zij in het reservaat de voorkeur aan de middelgrote vijvers en de kleinere bomputten.

Waarnemingstip

De Blauwe glazenmaker wordt gekenmerkt door een (geel)groene zijkant van het borststuk, een brede ovale

Mannetje Blauwe glazenmaker

Male Aeshna cyanea (Foto Karine Van der Vurst).

lichte schouderstreep en de tot een grote vlek verbonden lichte vlekken op de drie laatste achterlijfsegmenten ('een lantaarntje'). Op de borststukzijde lopen twee donkere strepen, waarvan de bovenste niet volledig is. Ze kan verward worden met de Glassnijder (*Brachytron pratense*) maar bij deze soort lopen alle strepen op de borststukzijde geheel door en mist deze de verbonden vlekken op achterlijfsegmenten. Mannetjes hebben blauwe vlekken op het achterlijf, vrouwtjes groene.

Bruine glazenmaker *Aeshna grandis* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

De Bruine glazenmaker komt in Vlaanderen vooral voor in de provincies Antwerpen en Limburg. In Oost- en West-Vlaanderen is ze eerder zeldzaam. In Wallonië is de soort vrij algemeen verspreid, met het zwaartepunt in de Lorraine.

In de Denderstreek wordt ze vooral aangetroffen in het reservaat De Rietbeemd (Overboelare-Moerbeke-Deux-Acren) en in en rond Dendermonde.

Biotoop

De Bruine glazenmaker zet haar eieren dikwijls af in drijvend dood hout, waardoor ze meestal voorkomt aan vijvers en plassen met (gedeeltelijk) beboste oevers (of zelfs midden in bossen). De biotopen kunnen zowel laagveenplassen, oude rivierarmen, vennen, vijvers, aan verlandende meanders van grote rivieren en aan kleiputten zijn.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Bruine glazenmaker was een zeldzame bewoner van de Wellemeersen. Het aantal waarnemingen blijkt door de jaren heen steeds laag te zijn geweest.

De soort werd in de periode 2008-2016 echter nog in dergelijk lage aantallen waargenomen dat het in werkelijkheid eerder gaat om zwervers afkomstig van elders uit het Denderalluvium, dan om dieren van een plaatselijke populatie.

Mannetje Bruine glazenmaker

Male Aeshna grandis (Foto Eddy Caudron).

Waarnemingstip

Grote bruine glazenmaker, die relatief laat in het jaar vliegt. De soort kan verward worden met de Vroege glazenmaker, maar die vliegt eerder in het jaar en heeft geen bruine schijn op de vleugels, een opvallende gele 'spijkervlek' op het tweede achterlijfsegment en opvallend groene ogen. In de ogen van Bruine glazenmakers is het blauw en bruin te zien.

Vroege glazenmaker *Aeshna isoceles* (Müller, 1767)

Verspreiding en trend

Eind de jaren '90 vertoonde de Vroege glazenmaker een zeer sterke achteruitgang. Het aantal vindplaatsen daalde slechts lichtjes, maar de verspreiding in Vlaanderen was nog beperkt tot twee grote populaties in het uiterste noorden van de provincie Limburg en het vennengebied van Turnhout en Ravels.

De afgelopen tien jaren valt er een duidelijke uitbreiding van de soort via het noorden van de provincie Antwerpen naar Oost-Vlaanderen en vanuit Limburg naar Vlaams-Brabant vast te stellen. In de Denderstreek wordt ze maar zelden waargenomen. In 2012 werd een mannetje gevonden aan een tuinvijver in Lebbeke.

Biotoop

De Vroege glazenmaker is een warmteminnende soort, die gebaat is bij het ongestoord laten optreden van verlandingsprocessen en een natuurlijke successie over lange tijd, en komt voor in laagveengebieden en oude rivierarmen waar een dergelijke verlanding optreedt. De biotopen hebben tevens een goed ontwikkelde oevervegetatie waarin vaak lisdodde (*Typha* sp.) en Riet (*Phragmites australis*) voorkomen. De soort heeft ondertussen ook biotopen weten te koloniseren die voorheen ongeschikt bleken, en komt ze nu ook voor bij stads- en tuinvijvers. Behalve van de klimaatverandering zal ze zeker ook geprofiteerd hebben van de verbeterde waterkwaliteit.

Voorkomen in de Wellemeersen

Een eerste Vroege glazenmaker wordt op 7 juni 2014 gespot aan de Paardenvijver. De soort was er zeker aanwezig tot 3 juli met een maximum van drie individuen op 13 juni. In 2015 en in 2016 is ze in dezelfde kleine aantallen aanwezig opnieuw aan de Paardenvijver, maar wordt ook waargenomen op het verdronken hooiland (WMD 72). De waarnemingen vanaf eind mei in 2016 kunnen er op wijzen dat de soort zich heeft voortgeplant op voormelde plaatsen.

Mannetje Vroege glazenmaker, Wellemeersen, 8 juni 2014
Male Aeshna isoceles, Wellemeersen, 8 June 2014
(Foto: Kurth Vanderheyden).

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Opvallend is dat de Vroege glazenmaker in de periode 1996-2007 niet meer werd waargenomen en de laatste en enige waarneming in de Wellemeersen dateerde van 1964 (DUMONT1971). Het is nog te vroeg om te gewagen van een definitieve vestiging in de Wellemeersen, maar deze nieuwe waarnemingen zijn alvast hoopgevend.

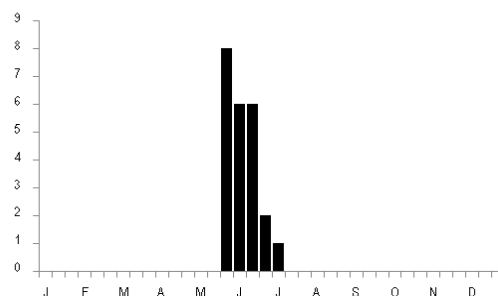
Waarnemingstip

De territoriale mannetjes vliegen steevast aan de zonzijde van het water. Ze vliegen pas tegen de middag of wanneer het warmer is dan 22°C. Ze voeren korte patrouillevluchten uit en gaan zeer vaak in de vegetatie hangen, in tegenstelling tot andere glazenmakers.

Aantal records: 23

Aantal inventarisatieblokken : 2

Uiterste waarnemingsdata: 26 mei (2016) en 3 juli (2014)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Grote keizerlibel *Anax imperator* (Leach, 1815)

Verbreiding en trend

De Grote keizerlibel is zeer algemeen verspreid over het land, hiaten in de verspreidingskaart komen meestal overeen met niet onderzochte gebieden. In recentere periodes is het verspreidingsbeeld duidelijk groter geworden. Dit kan gedeeltelijk te wijten zijn aan een verhoogde inventarisatieactiviteit, maar het geeft allicht ook een reële toename in dichtheden weer van deze pionierssoort. Een algemene noordwaartse toename van deze soort in West-Europa heeft waarschijnlijk ook een invloed op de algemeenheid van de Grote keizerlibel bij ons. De Grote keizerlibel komt verspreid over de gehele Denderstreek voor.

Biotoop

De Grote keizerlibel vliegt aan stilstaande wateren van uiteenlopende types, als vijvers, oude rivierarmen, duinplassen, kleiputten en in mindere mate ook aan vennen. Ze komt zeer frequent voor aan tuinvijvers. De soort komt ook voor aan licht stromend water en is vaak te zien bij recent aangelegde vijvers.

Verspreiding in de Wellemeersen

Deze Grote keizerlibel is nog steeds één van de algemeenste glazenmakers in de Wellemeersen. In tegenstelling tot de andere algemene soort, de Blauwe glazenmaker lijkt zij de volledig beschaduwde bomputten te mijden als voortplantingsplaats. De voorkeur in het reservaat gaat uit naar door de zon beschenen of half-beschaduwde, grote tot middelgrote wateroppervlakken. Deze pionierssoort profiteert ook ten volle van de met regelmaat uitgevoerde beheerwerken in het reservaat.

Eileggend vrouwtje Grote Keizerlibel, Wellemeersen, 14 juli 2014
Ovipositing female Anax imperator, Wellemeersen, 14 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Waarnemingstip

De Grote keizerlibel patrouilleert langdurig boven water en de mannetjes vallen snel op door hun groene borststuk en het helderblauw op het achterlijf. Bij de Zuidelijke keizerlibel is het borststuk egaal bruin en is het blauw op het achterlijf tot het begin beperkt. Vrouwtjes van deze twee soorten zijn zeer lastig te onderscheiden. Het vrouwtje van de Grote keizerlibel legt de eieren alleen af, bij de Zuidelijke keizerlibel worden ze in tandem afgelegd.

Zuidelijke keizerlibel *Anax parthenope* (Selys, 1839)

Verspreiding en trend

Vanaf midden jaren negentig werd de Zuidelijke keizerlibel elk jaar uit één of twee plaatsen in Wallonië gemeld, uit Henegouwen (moerassen van Harchies-Hensies), tussen Samber en Maas (vijvers van Roly en Virelles) en uit de Lorraine (Latour). Na een kleine invasie in 1999 werd in 2000 in Virelles bovendien voor de eerste keer ei-afleg waargenomen. Het afgelopen decennium werd de soort steeds meer en meer waargenomen in Vlaanderen, met het zwaartepunt in het noorden van de provincies Limburg, Antwerpen en Oost-Vlaanderen, maar ook in de Dijlevallei en in de Brusselse regio, vaak aan grote stilstaande plassen, maar ook langs kanalen en rivieren. In de rest van Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen is ze schaarser. In de Denderstreek naast de Wellemeersen ook waargenomen aan de Gavers in Schendelbeke en langs de Dender in Liedekerke.

Biotoop

In principe kunnen zwerfende dieren in elk biotoop aangetroffen worden, maar de meeste recente waarnemingen bij ons zijn aan grote (>10 ha) tot middelgrote stilstaande plassen omgeven door een hoogopgaande vegetatie van o.a. Riet (*Phragmites australis*), wilg (*Salix*) en Zwarte els (*Alnus glutinosa*). In de onmiddellijke omgeving is steeds beschutting in de vorm van bos of struikgewas aanwezig. Het wateroppervlak bevat beschutte en zonnige delen.

Tandem Zuidelijke keizerlibel
Tandem Anax parthenope (Foto Michel Garin).

Voorkomen in de Wellemeersen

Tijdens de referentieperiode als zwever vanaf 2010 jaarlijks waargenomen, niet verwonderlijk aan de Gatesvijver (WMD11) en de Paardenvijver (WMD22). De beste periode om deze soort waar te nemen situeert zich in het laatste decade van juli en het eerste decade van augustus.

Glassnijder *Brachytron pratense* (Müller, 1764)

Trend en verspreiding

De Glassnijder is de laatste jaren aan een opmars bezig na een algemene achteruitgang in Vlaanderen. In de jaren '90 was de verspreiding enkel nog beperkt tot de provincies Antwerpen en Limburg en enkele vindplaatsen in Wallonië. Na een langzaam herstel is er de laatste jaren een duidelijke uitbreiding van de soort naar Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. De redenen voor de vooruitgang zijn niet duidelijk. Het type biotopen waarin de Glassnijder nu voorkomt verschilt niet van deze van een paar decennia geleden. Wel lijkt de soort veel minder kritisch. Heeft de vooruitgang enkel te maken met verbeterde waterkwaliteit of spelen nog andere factoren een rol?

Biotoop

De Glassnijder komt voor zowel aan vijvers, oude rivierarmen, oude kleiputten en leemontginningen als aan langzaam stromend water als er maar een goed ontwikkelde en gevarieerde oevervegetatie aanwezig is van lisdodde (*Typha*), Riet (*Phragmites australis*), egelskop (*Sparganium*) en biezen (*Scirpus*). De soort mijdt wel eenvormige rietgordels.

Voorkomen in de Wellemeersen

In de periode 1996-2007 werd de Glassnijder niet meer waargenomen en de laatste waarneming in de Wellemeersen dateerde van 1968 (DUMONT, 1971).

Een eerste indicatie van de terugkeer van de soort zijn vier zichtwaarnemingen tussen 14/05/2010 en 16/06/2010 aan de Paardenvijver van zowel een mannetje als een vrouwtje, vliegend boven de begroeiing tussen Dender en de vijver. De eerste gedocumenteerde waarneming is er echter pas op 25/05/2014 op het verdrongen hooiland (WMD 72). In 2015 blijken op dezelfde plaats minstens drie verschillende mannetjes en twee vrouwtjes aanwezig.

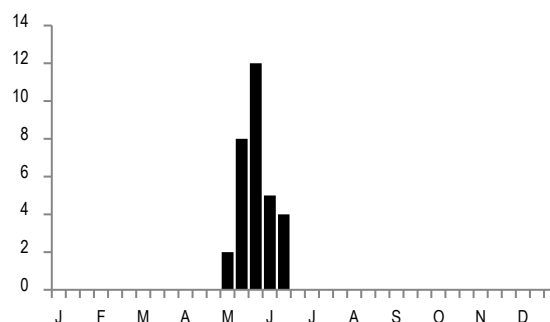
Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

Een op 12/05/2015 gevonden mannetje bleek nog niet volledig op kleur en dus vrijwel zeker ter plaatse uitgeslopen. In 2015 en 2016 duikt de soort ook op aan de Paardenvijver (WMD22) en omgeving, en aan de Kleine zavelput (WMD 34). Deze nieuwe waarnemingen lijken er op te wijzen dat de Glassnijder zich opnieuw heeft gevestigd in de Wellemeersen.

Mannetje Glassnijder, Wellemeersen 12 mei 2015
Male *Brachytron pratense*, Wellemeersen, 12 May 2015
(Foto Danny Van Schandevyl).

Aantal records: 31
Aantal inventarisatieblokken : 5
Uiterste waarnemingsdata: 7 mei (2016) en 16 juni (2010)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Plasrombout *Gomphus pulchellus* (Selys, 1840)

Verspreiding en trend

De Plasrombout komt vrij verspreid voor en vertoont in Vlaanderen een voorkeur voor de Kempen en de het noorden van Oost-Vlaanderen. In de rest van Oost en West-Vlaanderen is ze heel wat zeldzamer. In Wallonië lijkt ze talrijker aanwezig te zijn in de Fagne-Famenne en in de Lorraine. In de Leemstreek en de Ardennen is ze lokaal vrij talrijk te noemen, maar ontbreekt er voor de rest in grote delen.

Een sterke toename wordt pas duidelijk begin jaren '80 en deze toename blijkt, zij het in minder mate, nog steeds door te gaan. Dit is slechts gedeeltelijk te wijten aan een gestegen waarnemingsintensiteit, gezien is er de laatste decennia in geheel Noordwest-Europa een duidelijke toename merkbaar is. In de Denderstreek is het een zeldzame zwever die de vermoedelijk de Dender volgt als verspreidingsweg.

Biotoop

De soort prefereert in België vooral eerder grote plassen, zoals diverse groeven (o.a. langs autowegen), oude rivierarmen en vijvers, bij voorkeur op een zandige bodem. De plassen worden gekenmerkt door het grotendeels ontbreken van drijvende en ondergedoken waterplanten, en delen van de oever hebben er een kale bodem. In mindere mate ook kalmere delen van rivieren, beken en kanalen. De larven leven ingegraven in een bij voorkeur fijnzandige bodem.

Mannetje Plasrombout, Wellemeersen, 8 juni 2013
Male Gomphus pulchellus, Wellemeersen, 8 June 2013
(Foto Kurth Vanderheyden)

Voorkomen in de Wellemeersen

De zeldzame waargenomen Plasrombouts in de Wellemeersen betreffen stuk voor stuk zwervende dieren.

Gewone bronlibel *Cordulegaster boltonii* (Donovan, 1807)

Verspreiding en trend

De Gewone bronlibel is vooral in de Ardennen vrij talrijk langs de zijbeken en bovenlopen van de rivieren Viroin, Lesse, Lomme, Ourthe en Semois.

In Vlaanderen is deze soort beperkt tot enkele beken op de Kempense zandgronden, vooral in de overgangszone tussen de provincie Antwerpen en Limburg, en tot de betere bronbeken in de Vlaamse Ardennen, in de Dijlevallei en het Meerdaalwoud ten zuiden van Leuven. In de Denderstreek is de Gewone Bronlibel vooral gekend uit het Raspaillebos (Grimminge) en de Everbeekse bossen in Everbeek.

Biotoop

Een typische bewoner van de bronbeken en de bovenlopen van heldere, zuurstofrijke beken en kleine rivieren. Ze komt ook zeldzamer voor in de bron- en kwelzones van venen en moerassen. Geschikte beken zijn meestal niet breed (maximaal enkele meter) en worden omgeven door bomen en struiken of zijn gelegen aan bosranden of in open gedeelten van het bos. De beschaduwing houdt het water voldoende koel. Slechts zelden komt de soort voor in grote, dichte bossen. De larven leven zowel ingegraven in een zandige, venige als fijnkiezelige bodem die door weinig water wordt overstroomd.

Mannetje Gewone bronlibel, Wellemeersen, 3 september 2013
Male Cordulegaster boltonii, Wellemeersen, 3 September 2013
(Foto Kurth Vanderheyden)

Voorkomen in de Wellemeersen

In de Wellemeersen slechts zelden waar te nemen, een zeer zeldzame zwerver. Het gaat dan zonder twijfel om dieren die op zoek zijn naar een nieuw, geschikt biotoop.

Smaragdlibel *Cordulia aenea* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

De Smaragdlibel is vooral algemeen in de Antwerpse en Limburgse Kempen en in mindere mate ook ten zuiden van Samber en Maas. Ook in de vallei van de Haine, de streek van Nijvel, de Dijle- en de Laanvallei en in Klein-Brabant komt ze nog vrij talrijk voor. In West- en Oost-Vlaanderen komen er verspreid geïsoleerd gelegen populaties voor. In de Denderstreek is de Smaragdlibel, naast in de Wellemeersen ook waargenomen in de Molenbeekmeersen (Denderleeuw), in de Vlassenbroekse Polder (Baasrode), in de Boelaremeersen en de Gavers in Onkerzele/Schendelbeke, al kent de soort waarschijnlijk een nog ruimere verspreiding.

Biotoop

De soort komt voor bij allerlei matig tot voedselrijke plassen in laagveengebieden, oude rivierarmen, vijvers, minder intensief gebruikte visvijvers en matig voedselarme en zwak zure plassen en vennen. Ze prefereert net die plassen waar een goed ontwikkelde water- en oeverplantenvegetatie aanwezig is. De oevervegetatie bestaat onder meer uit Riet (*Phragmites australis*) en zeggen (*Carex*). Vaak bevindt zich in de nabijheid bos of struikgewas.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Smaragdlibel is heel wat algemener geworden in het reservaat en is op weg om alle geschikte voortplantingsplaatsen in te nemen. Larvenhuidjes werden al gevonden aan de Kleine zavelput (WMD34), Grote zavelput (WMD156) en aan de vijver op inventarisatieblok WMD69. Ook aan de Paardenvijver lijkt het er op dat de soort zich de laatste jaren al heeft voortgeplant.

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

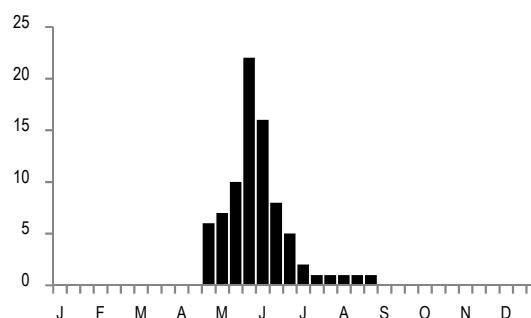
Waarnemingstip

Deze forse, groen glimmende libel met groene ogen, vliegt vaak op ongeveer een halve meter boven het water, op jacht naar voedsel en concurrenten. Ze kan ook langs bosranden aangetroffen worden, daar soms rustend op bladeren.

Aantal records: 80

Aantal inventarisatieblokken : 11

Uiterste waarnemingsdata: 23 april (2013) en 24 augustus (2014)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Jong mannetje Smaragdlibel, Wellemeersen, 2 mei 2015
Young male *Cordulia aenea*, Wellemeersen, 2 May 2015
(Foto Danny Van Schandevyl).

Gevlekte glanslibel *Somatochlora flavomaculata* (Vander Linden, 1825)

Verspreiding en trend

De Gevlekte glanslibel is een zeldzame libellensoort van verlandingsvegetaties en dichtbegroeide, matig voedsel-arme zeggenmoerassen en galigaanvelden. Zij mijdt open watervlakten en is vaak te vinden in de buurt van (bron)bos. In België zijn enkel populaties bekend zijn uit de moerassige gebieden in het oostelijke deel van Vlaanderen (oostelijke Antwerpse Kempen en enkele gebieden in Limburg) en het zuidelijke deel van Wallonië. Alhoewel bekend is dat zwerfende exemplaren ver buiten het habitat kunnen aangetroffen worden, zijn waarnemingen van dergelijke zwervers in ons land heel uitzonderlijk. Zo werd de soort in het westen van Vlaanderen tot voor kort nooit eerder waargenomen. In 2013 en 2014 werd de soort ontdekt in twee moerassige gebieden in de provincie Oost-Vlaanderen, met name in het de Wellemeersen (2013) en in de Damvallei (2014), ten oosten van Gent.

Biotoop

De biotoop bestaat uit moerassen die gedomineerd worden door vrij ijle riet- en/of zeggenvegetaties. Ook is de Gevlekte glanslibel te vinden in laagveen, natte heide, open moeras in broekbossen en langs brede rietkragen en verlandingsvegetaties van vijvers, en dit meestal in een beboste omgeving gelegen. De soort wordt maar zelden waargenomen boven grote, open waterpartijen.

Voorkomen in de Wellemeersen

Uit de Damvallei zijn er sinds de waarnemingen in 2014 geen terugmeldingen meer. In de Wellemeersen zijn er wel vier jaar op een rij Gevlekte glanslibellen waargenomen. Het gaat voorlopig telkens om waarnemingen van mannetjes, maar gezien de territoria die zij bezetten zich nooit ver van geschikte ei-afzetplaatsen bevinden, is er met zekerheid sprake van de aanwezigheid van een kleine, maar unieke populatie.

Mannetje Gevlekte glanslibel, Wellemeersen, 15 augustus 2013
Male Somatochlora flavomaculata, Wellemeersen, 15 August 2013 (Foto Fanny Schoeters).

Verspreiding 2008-2016
Distribution 2008-2016

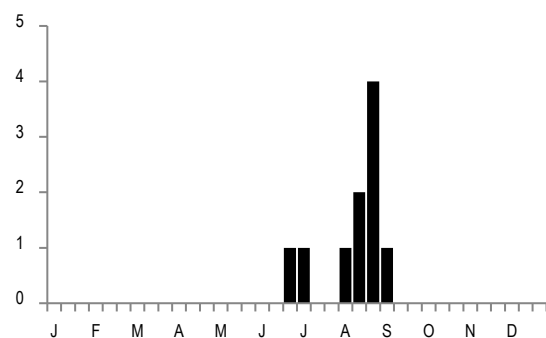
Waarnemingstip

De Gevlekte glanslibel is door het groenzwarte achterlijf met gele zijvlekken van andere glanslibellen en de Smaragdlibel te onderscheiden. Bij oudere exemplaren worden de zijvlekken bruin en contrasteren dan minder met het groenzwart van het achterlijf.

Aantal records : 10

Aantal inventarisatieblokken : 4

Uiterste waarnemingsdata : 26 juni (2015) en 1 september (2014)

Vliegtijd 2008-2016
Flight period 2008-2016

Platbuik *Libellula depressa* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

De Platbuik is een zeer algemene soort is bijna overal in ons land aanwezig. De soort blijkt in alle regio's voor te komen. Hiaten in de verspreiding komen meestal overeen met niet onderzochte hokken. In recentere periodes is het verspreidingsbeeld duidelijk groter geworden, maar dit heeft vermoedelijk te maken met een verhoogde inventarisatieactiviteit. De soort is ook overal in de Denderregio waargenomen.

Biotoop

Een typische soort van tijdelijk droogvallende plassen en pioniersmilieus waar zich nog bijna geen vegetatie heeft ontwikkeld. De biotoop bestaat zowel uit veedrinkpoelen, groeven, oude rivierarmen, tuinvijvers, (vis)vijvers en tijdelijke plassen als uit beken en rivieren. In dit laatste habitatype is ze vooral te vinden in de 's zomers droogvallende beddingen van de waterlopen.

Voorkomen in de Wellemers

De Platbuik werd ieder jaar van de referentieperiode algemeen en in stabiele aantallen waargenomen. De soort profiteert ten volle van de met regelmaat uitgevoerde beheerwerken in het reservaat. De meest geschikte periode om de Platbuik waar te nemen in de Wellemers is midden mei tot eind juli.

Mannetje Platbuik, Wellemers, 24 mei 2014
Male Libellula depressa, Wellemers, 24 May 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Waarnemingstip

De Platbuik heeft een opvallend breed en afgeplat achterlijf en is een sterke vlieger. De mannetjes maken snelle uitvallen vanaf een opvallende zitplaats, vaak verdedigen ze een gehele plas tegen potentiële concurrenten. De mannetjes hebben een blauw berijpt achterlijf met gele vlekken op de zijkant, de vrouwtjes hebben een geelbruin achterlijf.

Viervlek *Libellula quadrimaculata* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

In de Antwerpse en Limburgse Kempen is de Viervlek een zeer algemene soort en bereikt er hoge dichtheden. In de rest van België komt ze vrij verspreid voor en kan lokaal soms vrij talrijk zijn zoals in de Vlaamse en Henegouwse zandstreek, in bepaalde veengebieden in de Hoge Ardennen en in de Lorraine. Zowel vroeger als nu blijkt ze in alle regio's voor te komen, maar niet overal even algemeen. De soort is ook verspreid over de gehele Denderregio waargenomen.

Biotoop

De biotoop van de Viervlek omvat allerlei stilstaande plassen als vennen, plassen, laagveenmoerassen, hoogveen, veedrinkpoelen, (vis)vijvers tot zelfs tuinvijvers. De soort vertoont een voorkeur voor plassen met een goed ontwikkelde en dichte waterplantenvegetatie. Van deze soort zijn grote trekbewegingen beschreven, die evenwel de laatste jaren niet meer of slechts in klein aantal optreden.

Voorkomen in de Wellemers

De Viervlek werd tijdens de referentieperiode jaarlijks in licht stijgende aantallen waargenomen. De toename heeft niet enkel te maken met de verhoogde inventarisatieactiviteit. In de Wellemers gaat de voorkeur van de soort uit naar de kleine tot middelgrote wateroppervlakken, waaronder ook beken en sloten en de bomputten. De Viervlek is reeds vroeg in het seizoen aanwezig, maar wordt toch het meest waargenomen in de maanden juni en juli.

Mannetje Viervlek, Wellemers, 2 juni 2014
Male Libellula quadrimaculata, Wellemers, 2 June 2014
(Foto Danny Van Schandevyl).

Waarnemingstip

Een oranjebruine korenbout met een relatief kort en plat achterlijf en op de laatste achterlijfsegmenten zwart. De agressieve mannetjes verdrijven rivalen met snelle aanvalsvluchten, bijvoorbeeld vanaf een dode stengel. Op het moment dat ze stilzitten is de zwarte vlek in de knik van de vleugelvoorzand kenmerkend.

Gewone oeverlibel *Orthetrum cancellatum* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

Een zeer algemene soort. Hiaten op de verspreidingskaart komen grotendeels overeen met niet onderzochte hokken. De Gewone oeverlibel kende een forse uitbreiding na 1950 in heel Europa dit door uitbreiding van zijn geschikte habitat (o.a. zandwinningputten met kale oeverstroken). Ze komt ook zeer algemeen voor in de Denderstreek.

Biotoop

De gewone oeverlibel vliegt aan alle mogelijke eutrofe wateren, maar komt ook voor aan brakke en zure plassen en vennen. Zonnige, zandige oevers zijn van groot belang maar niet onontbeerlijk. Het is dikwijls een pionierssoort bij pas ontstane wateren met weinig oevervegetatie. Met toenemende verlanding verminderen de aantallen.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Gewone oeverlibel is een zeer algemene verschijning in de Wellemeersen. Dat de soort niet kieskeurig in de keuze van het voortplantingswater blijkt uit het feit dat in zo goed als alle in het reservaat voorhanden wateren enige vorm van reproductie werd vastgesteld. Door haar voorkeur voor zonnige plekken op oevers kan zij ook veelvuldig worden aangetroffen op onverharde wegen en wandelpaden.

Mannetje Gewone oeverlibel

Male Orthetrum cancellatum (Foto Eddy Caudron).

Waarnemingstip

De mannetjes zijn snel te herkennen door de vleugels zonder zwarte vlekken en het blauwe achterlijf met zwarte punt, de vrouwtjes door het gele achterlijf met twee golvende, zwarte lengtestrepen. Van andere oeverlibellen te onderscheiden door het zwarte pterostigma.

Beekoeverlibel *Orthetrum coerulescens* (Fabricius, 1798)

Verspreiding en trend

In Vlaanderen is de verspreiding van de Beekoeverlibel beperkt tot de oostelijke Kempen en verdween ze uit een aantal vroegere vindplaatsen, vooral in de Antwerpse Kempen en in Zuid-Limburg. In Wallonië komt ze voor in de Fagne-Famenne, de hoge Ardennen en de Lorraine. Elders betreft het sporadische waarnemingen of losse individuen, mogelijks van kleine, instabiele populaties. Tussen 2010 en 2013 was in de Denderstreek een dergelijke populatie aanwezig in een spoorssloot op het grondgebied van Erondegem en Vlierzele (Strijmeers).

Biotoop

De Beekoeverlibel komt voor aan kleine, langzaam stromende kwelbeken, meestal in heidegebieden maar ook aan weidebeken, watering, grachten en hoogveenslootjes. De beekjes staan meestal onder invloed van kwel en hebben slechts weinig tot geen oevervegetatie. Ook de omgeving heeft vaak een lage, structuurrijke vegetatie zodat de biotoop de ganse dag in de zon ligt. De soort vliegt ook aan kalkrijke bron- en kwelgebieden.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Beekoeverlibel wordt slechts zelden als zwever in de Wellemeersen waargenomen. Dit was het geval in 2011 en 2014. Opvallend ging het tweemaal om vrouwtjes. De waarneming situeerden zich in de onmiddellijke omgeving van de Dender, die de dieren vermoedelijk gebruiken als verbredingsroute.

Vrouwtje Beekoeverlibel, Wellemeersen, 6 augustus 2011

Female Orthetrum coerulescens, Wellemeersen, 6 August 2011
(Foto Kurth Vanderheyden).

Waarnemingstip

De Beekoeverlibel is wat kleiner dan de Gewone oeverlibel en de mannetjes ogen blauwer. Verder onderscheidt ze zich ook door een duidelijk aanwezige schouderstreep en het geelbruin en lang pterostigma. De vrouwtjes hebben slechts één enkele zwarte streep op het achterlijf.

Vuurlibel *Crocothemis erythraea* (Brullé, 1832)

Verspreiding en trend

De Vuurlibel is een van oorsprong zuidelijke soort die tot voor 1990 slechts als zwerver uit België bekend was. Ondertussen komt de soort in Vlaanderen vrij verspreid voor en zijn er al tientallen populaties bekend, waarvan sommige zelfs in stadstuinen en parken. In het westen van België is ze het talrijkst in de Schelde- en Leievallei, de Brugse regio, de vallei van de Haine en Klein-Brabant. In Wallonië komt ze veel minder algemeen voor en in het bijzonder uit de Hoge Ardennen zijn er maar weinig populaties bekend.

In de Denderstreek komt de Vuurlibel verspreid voor, maar in hoeverre de waarnemingen betrekking hebben op populaties is niet duidelijk.

Biotoop

De Vuurlibel komt voor bij allerlei stilstaande, eutrofe plassen die een warm microklimaat hebben, doorgaans een goed ontwikkelde water- en oeverplantenvegetatie. Meestal betreft het ondiepe plassen die gedeeltelijk door bomen en struiken worden omgeven zodat het water er snel kan opwarmen. De soort is bekend van laagveen-gebieden, matig voedselarme plassen, vennen en rivieren.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Vuurlibel kende het laatste decennium een sterke uitbreiding binnen het reservaat. De soort is dan ook heel wat algemener geworden en plant zich nu op verschillende plaatsen voort. Vooral aan de Paardenvijver zijn de aantallen de laatste paar jaar sterk toegenomen en is de soort er tijdens de piekperiode (eind juni - eind juli) de meest algemene libel.

Waarnemingstip

De Vuurlibel kan alleen maar verward worden met de heidelibellen, maar het achterlijf van de Vuurlibel is breed

Verspreiding 2008-2016

Distribution 2008-2016

en afgeplat. De mannetjes zijn lakrood, de ogen zijn donkerrood met een blauwe onderkant. De vrouwtjes hebben bruine ogen en de onderkant is ook blauw. Ze zijn zandkleurig met een donkere rugstreep over het achterlijf en een opvallende lichte streep op het rugschild. Beide geslachten hebben ook een opvallende gele vlek in de basis van achtervleugel.

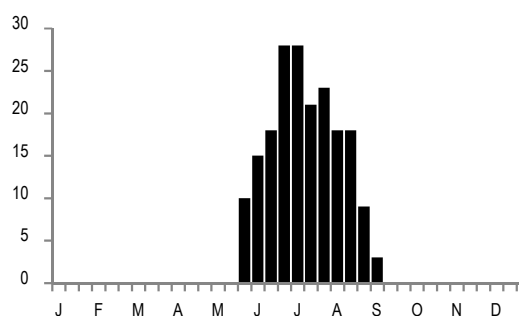

Mannetje Vuurlibel, Wellemeersen, 12 juli 2014
Male Crocothemis erythraea, Wellemeersen, 12 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Aantal records: 191

Aantal inventarisatieblokken : 14

Uiterste waarnemingsdata : 13 mei (2011) en 10 september (2014)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Zwarte heidelibel *Sympetrum danae* (Sulzer, 1776)

Verspreiding en trend

De verspreiding van de Zwarte heidelibel is de laatste decennia niet veel veranderd, de soort is in alle regio's aanwezig, van de duinen tot in de Lorraine. Het meest frequent en talrijkst is ze in de Kempen en in de veengebieden van de Ardennen. Elders is de soort meer verspreid tot zelfs vrij zeldzaam en hebben de waarnemingen vaak betrekking op geïsoleerde exemplaren, waarschijnlijk zwervers. Dergelijke waarnemingen zijn in de Denderstreek gekend uit de Vlassenbroekse Polder en Schorren te Baasrode (2008), de Hogedonk te Hofstade- Gijzegem (2012) en de Everbeekse bossen te Everbeek (2014).

Voorkomen in de Wellemers

Over de hele referentieperiode werden maar weinig schommelingen vastgesteld in de aantallen. Ondanks het feit dat deze soort de minst algemene van de in de Wellemers voorkomende heidelibellen is, werd zij over de gehele periode waargenomen en mag men toch spreken van een niet te omvangrijke, maar stabiele populatie.

Mannetje Zwarte heidelibel, Wellemers, 3 september 2013
Male Sympetrum danae, Wellemers, 3 September 2013
(Foto Kurth Vanderheyden).

Geelvlakheidelibel *Sympetrum flaveolum* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

De Geelvlakheidelibel kon men tot tien jaar geleden regelmatig in de Wellemers tegenkomen, sommige jaren algemeen en overal te vinden, andere jaren heel wat schaarser. In jaren waarin een invasie plaatsvond kon ze namelijk algemeen zijn, waarna hun aantal na enkele jaren weer afnam. Wanneer invasies enkele jaren uitbleven, kon het gebeuren dat de soort zo zeldzaam was dat ze niet werd waargenomen in Nederland en België, zoals in 1990. Gemiddeld is er één keer in de tien jaar een grote invasie, zoals Dumont reeds vaststelde tijdens zijn studie in de Wellemers (DUMONT, 1971). De laatste heel grote invasie dateert ondertussen echter al van 1995 toen tienduizenden Geelvlakheidelibellen, samen met Bloedrode, Steenrode en Zwarte heidelibellen, vanuit noordoost Duitsland over West-Europa trokken. Een nieuwe influx van dieren uit het oosten werd waargenomen in 2005 en 2006, maar de aantallen waren maar een fractie van de deze in 1995.

Een nieuwe invasie lijkt niet meteen waarschijnlijk, gezien de bronpopulaties van de Geelvlakheidelibel in noordoost Duitsland en noordelijk Polen sterk achteruit zijn gegaan. De hydrologie en het landschap zijn de laatste decennia in veel gebieden in Midden- en Oost-Europa sterk veranderd en door drainage en grondwaterwinning zijn veel moerassen en poelen verdwenen en vallen potentiële habitats te vroeg in het jaar droog. Wellicht dient ook een deel van het te vroeg droogvallen van poelen en moerassen toegeschreven te worden aan de klimaatverandering. Daarom lijkt het onwaarschijnlijk dat onze Vlaamse gebieden op korte termijn nog duurzame populatie van Geelvlakheidelibellen zullen huisvesten.

Mannetje Geelvlakheidelibel, Wellemers, 13 september 2003
Male Sympetrum flaveolum, Wellemers, 13 September 2003
(Foto Bruno De Bruyn).

Voorkomen in de Wellemers

De Geelvlakheidelibel is in België een echte zeldzaamheid geworden en maakt niet langer onderdeel uit van onze libellenfauna. Uit 2013 en 2014 en 2016 zijn slechts drie aanvaarde waarnemingen bekend, in 2015 zelfs geen enkele. Dit is in de Wellemers niet anders, de soort heeft vermoedelijk in kleine aantallen stand kunnen houden tot 2010 (Databank WID). Nadien werden er geen aanvaarde waarnemingen meer gedaan.

Zwervende heidelibel *Sympetrum fonscolombii* (Selys, 1840)

Verspreiding en trend

De Zwervende heidelibel is één van de meest uitgesproken zwervers van onze libellenfauna en kan verspreid door heel België worden aangetroffen. In de Kempen wordt ze wat vaker waargenomen, in Wallonië eerder zelden. Opvallend is ook het aantal waarnemingen langs de kust, vermoedelijk volgen de zwervende dieren uit Zuid-Europa de kustlijn en vinden er een groot aanbod aan geschikte habitats (ondiepe duinplassen).

In 1996 was er een grote invasie in Noordwest-Europa en sindsdien is de soort ieder jaar in ons land aanwezig geweest in toenemende aantallen. In 2006 bijvoorbeeld was ze in Vlaanderen vrij talrijk aanwezig en in meer dan 10% van de Vlaamse onderzochte hokken terug te vinden (DE KNIJF, 2008). Dit doet vermoeden dat, ondanks succesvolle voortplanting op verschillende plaatsen werd vastgesteld, het voorkomen afhankelijk is van een instroom uit het zuiden. Het staat vast dat het verspreidingsgebied naar het noorden is opgeschoven, wellicht door de warmere zomers. Uit de Denderregio zijn slechts een paar waarnemingen van zwervers bekend, in Liedekerke en Hekelgem (Affligem).

Biotoop

De soort verkiest ze als voortplantingsplaats relatief warme en ondiepe plassen zoals pas gegraven vijvers, groeven en ondiepe eutrofe plassen die maar weinig water bevatten en die 's zomers vaak droogvallen. De oevervegetatie is meestal slecht ontwikkeld en drijvende waterplanten ontbreken. Zwervende dieren worden aan allerlei, zowel stilstaande, voedselrijke tot voedselarme plassen als aan langzaam stromend water waargenomen

Voorkomen in de Wellemeersen

Het waarnemingspatroon van de Zwervende heidelibel in de periode 2008-2016 is zeer wisselvallig. In 2009 palmt de soort al kort na zijn aanleg de Paardenvijver (WMD22) in, en wordt er ook meteen paring vastgesteld. De soort blijft in het reservaat aanwezig tot in september. Het jaar nadien is er over het ganse libellenseizoen slechts één exemplaar waargenomen en de jaren nadien geen.

Vrouwje Zwervende heidelibel, Wellemeersen, 9 september 2009
Female Sympetrum fonscolombii, Wellemeersen, 9 September 2009
(Foto Kurth Vandeheyden).

Verspreiding 2008-2016

Distribution 2008-2016

In 2014 is de soort opnieuw present, maar vooral in 2015 is ze weer aan de Paardenvijver uitdrukkelijk aanwezig. Weer wordt paring vastgesteld en later in het seizoen worden vers uitgeslopen exemplaren gevonden. In 2016 zijn er dan weer slechts twee exemplaren waargenomen, laat in september.

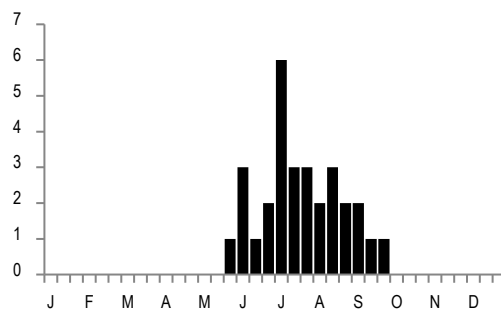
Waarnemingstip

De Zwervende heidelibel heeft een blauwe onderkant van de ogen. Die blauwe kleur komt ook voor bij de Vuurlibel, die echter een breed en afgeplat achterlijf heeft. Een rusteloze soort, waarvan de mannetjes territorialer zijn dan deze van andere heidelibellen. Vanaf een opzichtige uitkijpost maken ze langdurige vluchten over het water.

Aantal records : 30

Aantal inventarisatieblokken : 12

Uiterste waarnemingsdata : 24 mei (2015) en 22 september (2016)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Zuidelijke heidelibel *Sympetrum meridionale* (Selys, 1841)

Verspreiding en trend

Zoals de naam al doet vermoeden is de Zuidelijke heidelibel een libellensoort die haar thuisbasis heeft in Zuid-Europa en Noord-Afrika. Daar is de soort plaatselijk zelfs zeer algemeen. De populaties die zich het dichtst bij Vlaanderen bevinden, situeren zich in Midden-Frankrijk (La Brenne). In ons land is het een uiterst zeldzame verschijning. Voor 2000 was de soort zeer zeldzaam, van 2000 tot en met 2012 bleef het bij een enkele waarneming per jaar op een handvol locaties. Maar ondanks dit beperkt aantal waarnemingen, werd er sinds 2000 ook herhaaldelijk voortplanting vastgesteld. Van een echt duurzame populatie in België (+10 jaar) is er vermoedelijk nog geen sprake. In 2013 zorgde een invasie van de soort wel voor een stevige duw in de rug van de reeds gevestigde populaties. De soort gaat gemakkelijk op trek, vooral in warme zomers. Vanaf eind augustus en in september is er dan kans op massale dispersie waarbij vrouwtjes eitjes kunnen afzetten op nieuwe locaties.

De Zuidelijke heidelibel kan dus verspreid over Vlaanderen worden waargenomen maar de kuststreek lijkt toch een hotspot te zijn. Ook in de omgeving van Antwerpen (Antwerpse Linkeroever) en verspreid over de Kempen zijn heel wat waarnemingen verricht.

Uit de Denderstreek zijn geen andere dan deze in de Wellemersens gekend.

Biotoop

De soort verkiest ondiepe, snel opwarmende waterplassen om de eieren af te zetten. Duinplassen zijn een favoriet leefgebied.

Vorkomen in de Wellemersens

Vanaf 2012 worden zwervende enkelingen van de Zuidelijke heidelibel bijna jaarlijks waargenomen in de Wellemersens. De invasie van 2013 ging onopgemerkt voorbij, wel waren er opmerkelijk meer waarnemingen in de maand juli van 2014.

Juli blijkt de maand bij uitstek om de soort te spotten, al zijn er ook een paar waarnemingen in september.

Mannetje Zuidelijke heidelibel, Wellemersens, 8 september 2012
Male Sympetrum meridionale, Wellemersens, 8 September 2012
(Foto Kurth Vanderheyden).

Verspreiding 2008-2016

Distribution 2008-2016

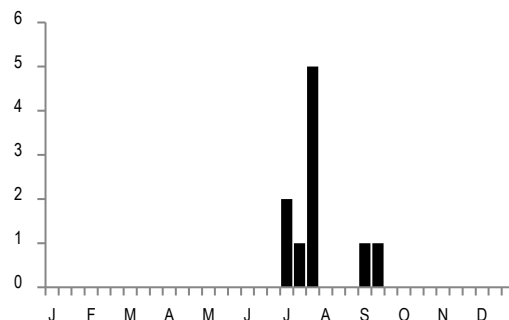
Waarnemingstip

De Zuidelijke heidelibel heeft als bijzonderste kenmerk dat ze een weinig opvallende tekening heeft. Bij volwassen mannetjes is het achterlijf lichtrood, op het borststuk ontbreekt een dikke doorlopende naadstreep, er mogen hoogstens twee smalle strepen aanwezig zijn. De poten zijn bruingeel met meestal slechts een smalle zwarte streep. Het beste determinatiekenmerk zijn de vleugels: vanaf de basis tot ongeveer de tweede dwarsader zijn de tweede en vooral de vierde ader licht van kleur.

Aantal records : 10

Aantal inventarisatieblokken : 5

Uiterste waarnemingsdata : 3 juli (2014) en 17 september (2014)

Vliegtijd 2008-2016

Flight period 2008-2016

Bloedrode heidelibel *Sympetrum sanguineum* (Müller, 1764)

Verspreiding en trend

De Bloedrode heidelibel is een zeer algemene soort en is verspreid in geheel Vlaanderen en komt ook vrij verspreid voor in Wallonië. Ook in de Denderstreek is ze algemeen verspreid aan te treffen.

Biotoop

De Bloedrode heidelibel komt voor aan allerlei plassen, vijvers, moerassen, en vennen, vooral in verlandingszones die open en zonnig zijn. De soort vliegt wel aan mesotrofe maar minder aan echt oligotrofe wateren en ze wordt slechts zeer uitzonderlijk waargenomen in de hoogveengebieden in de Ardennen. De soort komt dikwijls voor op plaatsen met een wisselende waterstand.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Bloedrode heidelibel is nog steeds de algemeenste van de in de Wellemeersen voorkomende heidelibellen. Over de hele periode werd zij in vrij stabiele aantallen waargenomen. De soort kan vrijwel overal in het reservaat aangetroffen worden, maar als voortplantingsplaatsen verkiest ze de ietwat grotere wateroppervlakken. De piek in de vliegperiode in de Wellemeersen situeert zich van half juli tot het half september.

Mannetje Bloedrode heidelibel, Wellemeersen, 6 juli 2014
Male Sympetrum sanguineum, Wellemeersen, 6 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Bruinrode heidelibel *Sympetrum striolatum* (Charpentier, 1840)

Verspreiding en trend

De Bruinrode heidelibel is een algemene soort en is verspreid in geheel Vlaanderen. Ze komt ook in Wallonië vrij verspreid voor in alle regio's. Het lijkt erop dat deze pionierssoort zich de laatste decennia nog uitgebreid heeft, gezien de toename van geschikte habitats.

Biotoop

De Bruinrode heidelibel komt voor aan allerlei wateren van brak tot mesotroof, en soms zelfs aan oligotrofe of dystrofe wateren in de Ardense hoogveengebieden. Ze koloniseert dikwijls pas gegraven plassen. Ze kan vaak zwervend waargenomen worden, langs kanalen, bosranden, houtkanten of langs de kust, hier soms in zeer grote aantallen.

Voorkomen in de Wellemeersen

De Bruinrode heidelibel werd algemeen en over vrijwel het hele gebied waargenomen. De soort bezoekt vaak de grotere vijvers maar de voortplanting vindt hoofdzakelijk plaats aan de kleinere poelen. De aantallen in de periode 2008-2016 stegen licht ten opzichte van de vorige periode en de soort lijkt op weg om de Bloedrode heidelibel qua algemeenheid in te halen.

Het is alleszins zo dat er van deze soort een stabiele populatie aanwezig is in de Wellemeersen, die in sommige jaren wordt aangevuld met immigranten. De piek in de vliegtijd van de Bruinrode heidelibel valt in de Wellemeersen duidelijk later dan deze van de Bloedrode heidelibel, met name in de maand september. Ze blijft ook wat langer doorvliegen dan deze laatste, vaak tot in november.

Vrouwte Bruinrode heidelibel, Wellemeersen, 25 juli 2014
Female Sympetrum striolatum, Wellemeersen, 25 July 2014
(Foto Bruno De Bruyn).

Waarnemingstip

De mannetjes krijgen een rood achterlijf, dat echter nooit zo felrood wordt als bij de Bloedrode heidelibel en hebben zwarte poten met een smalle gele streep. De Bloedrode heidelibel heeft zwarte poten.

Een goed determinatiekenmerk is de afwezigheid van een 'hangsnor', het zwart boven het voorhoofd loopt niet duidelijk langs de oogrand naar beneden. Vrouwtjes zijn geelbruin gekleurd, oude vrouwtjes kunnen wat roodachtig worden.

Steenrode heidelibel *Sympetrum vulgatum* (Linnaeus, 1758)

Verspreiding en trend

De Steenrode heidelibel komt verspreid voor in heel Vlaanderen met zwaartepunten in de Westhoek, het noorden van Oost-Vlaanderen en de Kempen, de gebieden waar ook de meeste populaties te vinden zijn. Waarnemingen uit de valleien van de Schelde en Leie hebben meestal betrekking op zwervende exemplaren of kleinere populaties. In Wallonië is de soort verspreid in alle provincies.

De Steenrode heidelibel is vertegenwoordigd in het noorden en het midden van de Denderregio, maar lijkt te ontbreken in het zuiden.

Biotoop

De Steenrode heidelibel vliegt aan allerlei stilstaande, eutrofe wateren, maar minder aan mesotrofe wateren. Ze wordt slechts zelden waargenomen in hoogveen-gebieden (slechts enkelingen). Ze geeft vaak de voorkeur aan plassen waar vederkruid (*Myriophyllum*) of andere ondergedoken waterplanten aan het wateroppervlak komen.

Verspreiding in de Wellemeersen

De Steenrode heidelibel blijft minder algemeen dan de twee vorige soorten heidelibellen. De aantallen lijken in de periode 2008-2016 te zijn gestegen, maar dit heeft vermoedelijk te maken met de toegenomen inventarisatieactiviteit en doordat de soort steeds beter wordt herkend. Ze prefereert de eerder kleinere wateren als voortplantingsplaats. De piek in de vliegtijd van de Steenrode heidelibel valt in de Wellemeersen tussen half augustus en half september.

Literatuur

Bouwman J. H., V. J. Kalkman, G. Abbingh, E.P. de Boer, R.P.G. Geraeds, D. Groenendijk, R. Ketelaar, R. Manger & T. Termaat, 2008. Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen. *Brachytron* 11: 103-198.

Cornelis J., 2008. Gewone bronlibel duikt op in Raspaillebos. *Dendriet*, 7 (4) : 20- 21.

De Bruyn, B., 2016. Wellemeersen, Gatesvijver eindelijk beschermd, *Dendriet* 15 (3) : 22-23.

De Knijf, G., 1999. Invansie van *Anax parthenope* (Sélyns) in België in 1999. *Gomphus*, 15 (3); 119-129.

De Knijf G. 2006. De Rode Lijst van de libellen in Vlaanderen. In: De Knijf G., A. Anselin, P. Goffart & M. Tailly (eds.) De libellen (Odonata) van België: verspreiding - evolutie - habitats. Libellenwerkgroep Gomphus i.s.m. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, 241-257.

De Knijf, G., 2008. Het libellenjaar 2006 : een overzicht. *Nieuwsbrief Libellenvereniging Vlaanderen*, 2 (1): 9-13.

De Knijf, G., Anselin, A., Goffart, P., Tailly, M., 2006. De libellen (Odonata) van België: verspreiding - evolutie - habitats. Libellenwerkgroep Gomphus i.s.m. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. 368 pp.

De Knijf G. & Termaat T., 2010. De Zuidelijke heidelibel (*Sympetrum meridionale*) in België en Nederland. Herkenning, verspreiding en status in Noordwest-Europa. *Brachytron* 13: 4-18.

D' Haeseleer, W., Stengée, D. & Van den Berghe, J., 1995. Honegem: gastreservaat voor mediterrane libellen. *Wielewaal*, 61 (6): 199-203.

Dijkstra, K.D.B., 2008. Libellen van Europa. Tirion Uitgevers BV, Baarn. 320 pp.

Dumont, H.J., 1971. A contribution to the ecology of some Odonata. The Odonata of a 'trap' area around Denderleeuw (Eastern Flanders, Belgium). *Bulletin et Annales de la Société Royale Belge d' Entomologie*, 107: 211-235.

Mannetje Steenrode heidelibel, Wellemeersen, 20 september 2015
Male *Sympetrum vulgatum* Wellemeersen, 20 September 2015
(Foto Kurth Vanderheyden).

Waarnemingstip

Verwarring van deze soort is vooral mogelijk met de Bruinrode heidelibel (*Sympetrum striolatum*). Uitgekleurde mannetjes hebben een steenrood achterlijf en de zijkant van het borststuk heeft een roodachtige gloed. Het vrouwtje heeft een sterk afstaande legschede met een scherpe hoek.

Een goed determinatiekenmerk is de aanwezigheid van een 'hangsnor', het zwart boven het voorhoofd loopt duidelijk langs de oogrand naar beneden.

- Kalkman V.J., P. Edelaar & M.A.A.M. van Trigt, 2000. De voortplantingsbiotoop van de Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*) in Nederland. *Brachytron* 4: 28.
- Kalkman V.J., Ketelaar, R., Groenendijk, D., 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse fauna 4. Nationaal Natuur- historisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey- Nederland, Leiden. 440 pp.
- Mertens, J., 2007. Dartelende Weidebeekjuffers... Natuurparels bezig aan een westelijke opmars? *Dendriet* 6 (1): 26- 27.
- Mertens, J., 2009. Bodemsanering wordt natuurontwikkeling. Hoe bedreiging een opportuniteit werd! *Dendriet*, 8 (2): 4-7.
- Tuithof J. & I. Leemans 2013. De voortplantingshabitat van de Gevlekte glanslibel in Nederland. *Vlinders* 4: 8-10.
- Van den Berghe, J., 1999. De Zuidelijke glazenmaker *Aeshna affinis* nu vijf jaar in Vlaanderen. *Wielewaal*, 65 (2): 54-55.
- van Grunsven R. & De Knijf G., 2016. Portret - Geelvlekheidlibel, *Brachytron* 18 (1): 70-72.
- Vanderhaege, F., 1999. Een beknopt overzicht van de huidige verspreiding en status van *Coenagrion scitulum* (Rambur,1842) in België en Noord-Frankrijk. *Gomphus* 15 (2): 69-85.
- Van Schandevyl, D., 2009. Libellen in de Wellemeersen (Odonata). Een gedocumenteerd verslag over een libellen-observatie in de periode van 1996 tot en met 2007, in een natuureservaat langs de Dender (België -Oost-Vlaanderen). 99 pp.
- Van Schandevyl, D., 2013. Verbeterde waterkwaliteit en beekjuffers. Een succesverhaal? *Dendriet*, 12 (3): 20-23.
- Van Schandevyl D. & W. Vercruyse, 2015. Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*) zoekt nieuwe voortplantings-gebieden. *Brachytron* 17: 100-106
- Wasscher M. & Goudsmits K., 2010. De Gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*), terug van weggeweest in Noordwest-Europa. *Brachytron* 13: 19-25
- Wasscher M.T., 1998. De invasie van de Geelvlekheidlibel in 1995. *Natura* 95 (6):179-181.

Summary

D. Van Schandevyl, 2017. An update of the distribution of dragonflies in the Wellemeersen (2008-2016)

The number of observers and the number of records of dragonflies keep increasing and in addition many of the species are also showing an increase. The latter is largely due to the improved water quality and the climate change which is favoring many southern species. As a result the distribution patterns shown in "*Dragonflies in the Wellemeersen. A documented report on a dragonfly observation in the period from 1996 to 2007, in a nature reserve along the Dender (Belgium-East Flanders)*" are already out-dated. This review gives a new overview of the dragonfly fauna in the nature reserve.

First, the changes that have occurred in the nature reserve itself are discussed, specifically the impact of the rising water due to a disrupted drainage of the area and the emergence of a new pond. Then two new hotspots for observing dragonflies in the nature reserve are discussed, each originated in their own way.

This review deals with 45 species. Two species known only from one record are not discussed (*Calopteryx virgo* and *Somatochlora metallica*). The distribution of the species is presented for the period from 2008 to 2016. Over three times the number of records was available compared to the first period. The increase shown by many species can partly be explained by the increase of records. However species now occur in places in the area where they were absent in the previous period although these places were well investigated during this period. This, and the fact that they were found in larger numbers, shows that the increase of these species is genuine and not merely a result of the increased research activity.

The text of the species discusses the trend and distribution in Belgium, Flanders and the region, biotope and distribution in the nature reserve. Distribution maps and a histogram of the flight-period for the period 2008-2016 are presented only when new information became available since the publication of the former report. To format the distribution maps the division of the nature reserve in 184, in the field clearly identifiable inventory blocks was preserved. The histogram of the flight-period is based on unique records (a species, on one day in an inventory block), the records were classified in periods of ten days.